

**TÜRKİYE'DE ULUSAL ÖLÇEKTE
YAYIN YAPAN ÖZEL RADYOLARDAKİ
ÖZDENETİM SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ**

Özlem TÜRKER
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir-2001

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

TÜRKİYE'DE ULUSAL ÖLÇEKTE YAYIN YAPAN ÖZEL RADYOLARIN ÖZDENETİM SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ

Özlem TÜRKER

Basım ve Yayıncılık Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Danışman: Prof.Dr. Özden CANKAYA

Eylül, 2001

Bu çalışmada, Türkiye'de ulusal ölçekte yayın yapan özel radyolarda yayıncılık anlayışı bakımından günün gelişim ve değişimlerine göre fark meydana çıktığı, yeni birimler kurulduğu ve yayıncılık tarzı ve amacının değişime uğramış olduğu düşünülmektedir.

Bu nedenle, özel radyo yayıncılığında hem özdenetimin hem de hukuksal denetimin gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın amacı, günümüzde Türkiye'de TRT dışındaki, ulusal ölçekli yayın yapan özel radyolardaki özdenetim sisteminin nasıl işlediğinin belirlenmesidir.

Çalışmanın kuramsal boyutunda ilk olarak Türkiye'de radyo yayıncılığının gelişiminden başlayarak, yasal düzenlemelere, TRT kuruluşuna ve günümüz özel radyolarına geçiş sürecine yer verilmiştir.

İkinci bölümde, denetim ve özdenetim kavramları incelenmiştir. Özel radyoların ortaya çıkmasıyla gelişen hukuksal yapı irdelenmiş, böylece denetimin ve özdenetimin gerekliliği denetim sisteminin olduğu yerde özdenetim sisteminin nasıl işlediği sorgulanmıştır. Denetim kavramının siyasal rejimler ile ilişkisi incelenmiş, medyada özdenetimin varlığı ve işleyişi sorgulanmıştır.

Özel radyoların ortaya çıkmasıyla gelişen hukuksal değişimlerde siyasal sistemin özel radyolara nasıl baktığı da, hukuksal denetimin nasıl gerçekleştiği, toplumsal denetimin ortaya çıkış biçimi araştırılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde, Türkiye’de ulusal ölçekte yayın yapma gücüne sahip 40 radyo saptandıktan sonra bunlardan dinlenme oran yüksekliği ve örgütsel yapısının diğerlerine göre daha gelişmiş olması kriterlerine bağlı kalınarak 15 tanesi örneklem olarak belirlenmiştir.

Belirlenmiş radyoların yöneticilerine yönelik sormaca hazırlanmış, elden ve faks yoluyla kendilerine iletilmiştir.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre Türkiye’de ulusal ölçekte yayın yapmakta olan özel radyolar, denetim gerekliliğine inanmaktadır. Özdenetimin işleyişini sağlamaya çalışmaktadır. Aynı zamanda da var olan yasal düzenlemelerin aksaklıklarının giderilerek, RTÜK benzeri bir kuruluş tarafından denetimin sağlanmasını işlemektedir. Yapılacak yeni yasal düzenlemelerin kısıtlayıcı değil yol gösterici nitelikte olması gerektiğini düşünmektedirler.

ABSTRACT

FUNCTIONING OF AUTO-CONTROL SYSTEM IN NATIONWIDE BROADCASTING PRIVATE RADIOS IN TURKEY

Özlem TÜRKER

Printing and Publication Major Branch

Anadolu University Graduate School of Social Sciences, September 2001

Advisor: Prof. Dr. Özden CANKAYA

It is thought, in this thesis, that the way of broadcasting is subject to change due to developments, and that new departments are established due to needs, in nationwide broadcasting private radios in Turkey. This introduces the necessity of auto-control as well as legal control.

The aim of this thesis is to investigate how auto-control systems in nationwide broadcasting private radios in Turkey functioning.

In the beginning, the historical development of radio broadcasting, legal arrangements, establishment of TRT and progression of private radios are mentioned.

In the second part, concepts of control and auto-control are examined. Also the developments of legal structure after private radios, and need for control and auto-control, and their functioning are researched. The correlation of the concept of control and political regime is investigated.

In the last part, results of the poll taken from 15 radios selected among the total 40 radios broadcasting nationwide, considering their rating and developed establishment structure, evaluated.

According to results of the poll, private radios broadcasting nationwide believe in the necessity of control and auto-control. They try to establish better auto-control systems. They also wish that troubles due to current legal structure must be

overcome. They want new legal structure not to be limiting but leading achievements in a better way.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Özlem TÜRKER'in "Türkiye'de Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolardaki Özdenetim Sisteminin İşleyişi" başlıklı tezi 09 Kasım 2001 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Basın ve Yayıncılık Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza _____

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Özden CANKAYA
Üye : Prof.Dr.Mehmet KESİM
Üye : Prof.Dr.Haluk GÜRGEN

Prof. Dr. Ömer Kılıcı / ALI İKİN
Anabilim Dalı Başkanı
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	vi
ÖZGEÇMİŞ	vii
GRAFİKLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

TÜRKİYE'DE RADYO YAYINCILIĞININ TARİHİ GELİŞİMİ

1. ÖZEL RADYOLARA GEÇİŞ ÖNCESİNDE TÜRKİYE'DE RADYO YAYINCILIĞININ GELİŞİMİ	4
1.1. 1927-1926 Dönemi	4
1.2. 1936-1940 Dönemi	5
1.3. 1940-1946 Dönemi	6
1.4. 1946-1960 Dönemi	7
1.5. 1960-1964 Dönemi	9
2. 1964-1972 TRT DÖNEMİYLE YAYINCILIĞIN GELİŞİMİ	10
3. ÖZEL RADYOLARA GEÇİŞ	12

BÖLÜM II

DENETİM VE ÖZDENETİM KAVRAMI ÖZEL RADYOLARIN ORTAYA ÇIKMASIYLA GELİŞEN HUKUKSAL DEĞİŞİMLER

1. DENETİM	16
1.1. Denetim Nedir?	16
1.2. Denetimin Gerekliği	17
1.3. Denetim Kavramının Siyasal Rejimle İlişkisi	19
1.4. Siyasal Sistemde Denetimin İşleyişi	20
2. ÖZDENETİM	23
2.1. Özdenetim Nedir?	23
2.2. Medyada Özdenetim Kavramı	23
2.3. Medyada Özdenetim Sisteminin İşleyişi	25
3. ÖZEL RADYOLARIN ORTAYA ÇIKMASIYLA GELİŞEN HUKUKSAL DEĞİŞİMLER	26
3.1. Özel Radyoların Siyasal Sistem Tarafından Denetlenmesi	26
3.1.1. Hukuksal Denetim	27
3.1.1.1. 1982 Anayasası'nın 133. Maddesinde Yapılan Değişiklik	27
3.1.1.2. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluşları ile İlgili Hukuksal Düzenlemeler	28
3.1.2. Toplumsal Denetim	29
3.1.2.1. Bireyler	30
3.1.2.2. Gruplar ve Gönüllü Örgütler	32
3.1.2.3. Yayın Kurulları	32
3.1.2.4. Kurumlar	33
3.1.2.5. Uluslararası ve Ulusal Şirketler	34
3.1.2.6. Profesyoneller	34
3.2. Ulusal Ölçekli Özel Radyoların Özdenetim Sürecinin Uygulandığı Alanlar	35
3.2.1. Hukuksal Özdenetim	35

3.2.1.1.RTÜK Yasası	35
3.2.1.2.Kurumlar	36
3.2.1.3.Profesyoneller	37
3.3. Türkiye’de Ulusal Yayın Yapan Özel Radyoların Özdenetiminin Kapsamı	38
3.3.1. Devlet Kurumları Açısından	38
3.3.2. Toplum Açısından	39

BÖLÜM III

TÜRKİYE’DE ULUSAL ÖLÇEKTE YAYIN YAPAN ÖZEL RADYOLARDAKİ ÖZDENETİM SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİNİ İNCELEMeye YÖNELİK BİR UYGULAMA

1. TÜRKİYE’DE ULUSAL ÖLÇEKTE YAYIN YAPMA GÜCÜNE SAHİP ÖZEL RADYOLARIN YETKİLİLERİNE YÖNELİK SORMACADAN ELDE EDİLEN VERİLER	40
1.1. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Program Türleri	41
1.2. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Ayırt Edici Özellikleri	42
1.3. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Yayın Politikalarını Belirleyen Etmenler	43
1.4. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Hedef Kitlelerinin Yaş Dağılımı	45
1.5. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Hedef Kitlelerinin Eğitim Dağılımı	46
1.6. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Dinleyicilerinin Meslek Grubu Dağılımı	47
1.7. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Dinleyicilerinin Meslek Dağılımı	48
1.8. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Dışarıdan Denetleyen Birimler	50

1.9. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların RTÜK ile Hukuksal İlişkileri	51
1.10. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Denetim Birimlerinin Denetleme Yetkisi	52
1.11. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların İçerisinde Özdenetim Sisteminin İşleyişi	53
1.12. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Özdenetim Sistemlerinin İşleyiş Biçimini Belirleyen Mekanizma	54
1.13. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Özdenetim Sistemlerini Belirleyen Faktörler	56
1.14. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Devlet Yardımı Alma Konusundaki Düşünceleri	57
1.15. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan özel Radyoların Gelir Kaynaklarının Dağılımı	58
1.16. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların, Yayın Yapması Yasak Olan Gruplar İçerisinde, Radyo Sahibi Olmasını Uygun Gördüğü Gruplar	59
1.17. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Frekans Sınırlaması Hakkındaki Düşünceleri	61
1.18. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Programcılarını Seçerken Belirledikleri Kurallar	62
1.19. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolarda Çalışan Programcılarının İkelere Uymamaları Durumunda Uygulanan Yaptırımlar	63
1.20. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Denetim Kavramına Yönelik Düşünceleri	64
1.21. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Denetimin Gerekliliği Hakkındaki Düşünceleri	65
1.22. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Denetimin Gerekli Olmadığı Hakkındaki Düşünceleri	66

1.23. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Denetlenme Biçimi Hakkındaki Düşünceleri	67
1.24. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoları Denetlemesi Uygun Görülen Birimler	68
1.25. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolara Uygulanan Denetimin Gelir Kaynaklarına Etkisi	70
1.26. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Özdenetimin Denetimin Yerini Tutmasıyla İlgili Düşünceleri	71
SONUÇ VE ÖNERİLER	73
EKLER	77
KAYNAKÇA	89

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Yayın Amaçlarına Yönelik Program Türleri	41
Grafik 2	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Ayırt Edici Özelliği	42
Grafik 3	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Yayın Politikalarını Belirleyen Etmenler	44
Grafik 4	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Hedef Kitlesinin Yaş Dilimi Dikkate Alındığında Dağılımı	45
Grafik 5	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Eğitim Dağılımı	46
Grafik 6	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Meslek Grubu Dağılımı	47
Grafik 7	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Hedef Kitlesinin Meslek Dağılımı	49
Grafik 8	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Dışarıdan Denetleyen Birimlerin Önem Sırası	50
Grafik 9	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların RTÜK'den Ceza Alıp Almadığının Sorgulanması	51
Grafik 10	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Denetim Birimi ve Denetleme Yetkisi	52
Grafik 11	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Özdenetimi	53
Grafik 12	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Özdenetiminin İşleyişi	55
Grafik 13	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Özdenetimini Belirleyen Faktörler	56

Grafik 14	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolar Devlet Yardımı Almalı mı?	57
Grafik 15	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Gelir Kaynakları	58
Grafik 16	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Bugünkü Yasal Düzenlemede Radyo Yayını Yapması Yasak Olan Gruplardan Hangileri Radyo Sahibi Olabilmeli	60
Grafik 17	: Ulusal ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolara Frekans Sınırlaması Getirilmeli mi?	61
Grafik 18	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Programcı Seçimindeki Ölçütler	62
Grafik 19	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoları Yayın İlkelerine Uymamaları Durumunda Uygulanan Yaptırımlar	63
Grafik 20	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolara Denetim Gerekli mi?	64
Grafik 21	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolarda Denetim Gerekli ise Radyoya Yararı	65
Grafik 22	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolarda Denetim Neden Gerekli Değildir?	66
Grafik 23	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Denetlenmesi Nasıl Olmalıdır?	67
Grafik 24	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolarda Denetim Kim ya da Kimler Tarafından Yapılmalıdır?	69
Grafik 25	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolar Üzerinde Uygulanan Denetim Gelir Kaybına Yol Açıyor mu?	70
Grafik 26	: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolarda Özdenetim Ne Ölçüde Denetimin Yerini Tutabilir?	71

KISALTMALAR

TRT	:	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
H.K.	:	Hakkındaki Kanun.
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
RTÜK	:	Radyo Televizyon Üst Kurulu
TTTAŞ	:	Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi
PTT	:	Posta, Telefon, Telgraf
DP	:	Demokrat Parti
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
ART	:	Anadolu Radyo Televizyon
MTV	:	Milliyet Televizyon Şirketi
SBF	:	Siyasal Bilgiler Fakültesi
kW	:	Kilowatt
FM	:	Frequency Modulation (Yinelenim Değişirimi)
a.g.e.	:	adı geçen eser
Bkz.	:	Bakınız
BBC	:	British Broadcasting Company

GİRİŞ

İletişim sürecinde, kitle iletişim araçları, zamana yönelik çeşitlilik ve etkinlik gücünde farklılıklar göstermektedir. İletişimin kitleler arasında göstermeye başladığı etkinlik gücü, kitle iletişim araçlarının varlığı, çeşitliliği ve gücü ile desteklenmektedir. Bu bağlamda, kitle iletişim araçları arasında günün ihtiyaçlarına göre çeşitlilik gösteren en etkin araçlardan biri de radyodur.

Radyo, ilk icat edildiğinden itibaren teknolojik gelişmeye direnmiş, yeni geliştirilmiş iletişim araçları arasında her zaman yerini korumuş ve farklı bir iletişim tarzını sürdürmüş ve hedef kitleyi kendine has yöntemlerle radyoya bağlamayı bilmiş bir kitle iletişim aracıdır.

Radyo yayıncılığı, her zaman diğer yayıncılık biçimlerinden, hem üretim hem de tüketim açısından, farklılıklar göstermiştir. Bu farklı iletişim biçimi, radyo yayıncılığını hedef kitleyle farklı bir biçimde buluşmasını sağlamıştır. Nedir bu fark?

Görsel olmayan bir iletişim aracı olduğu halde, yazılı iletişimden bir adım öteye gitmiş, işitsel iletişimi başlatmıştır. Görsel iletişim devreye girdiğinde de kendi benliğini korumayı bilmiştir. Kendine has bir üslupla yaptığı yayıncılıkla radyo, diğer iletişim araçlarından farklı olarak, kendi özel ve sadık hedef kitesini yaratmıştır.

Zaman içerisinde, bütün iletişim araçları bir değişim ve gelişim sürecine girmiştir. Bu süreç içerisinde radyo yayıncılığının da bir değişim geçirmiş olduğu ifade edilmektedir.

Türkiye’de ulusal ölçekte yayın yapan özel radyolarda yayıncılık anlayışı bakımından günün gelişim ve değişimlerine göre fark meydana çıktığı, yeni birimler kurulduğu ve yayıncılık tarzı ve amacının değişime uğramış olduğu düşünülmektedir.

Bu değişimin günün kurallarına uygun olmasının yanında, hukuksal ve toplumsal bazı tereddütler yaşanmasına da sebep olduğu da düşünülebilir. Hukuksal

ve toplumsal yapıya uygunluk kavramının ise, herkesin ne olduğu konusunda fikir birliğine varabileceği bir kavram olduğunu söylemek oldukça güçtür.

Radyo-televizyon yasası, bu yasal boşluğu geriletmek için önemli bir adım olmuştur. Radyoyu kurumsal bir kimlik olarak değerlendirdiğimizde, geçmişten günümüze kadar radyonun ve özel radyoların hukuksal ve toplumsal boyutta değişiminin hızlı olduğu gözlenmektedir.

Bu bağlamda özel radyo yayıncılığında, hem özdenetimin, hem de hukuksal denetimin gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada, günümüzde Türkiye’de TRT dışındaki, ulusal ölçekli yayın yapan özel radyolardaki özdenetim sisteminin nasıl işlediği belirlenmek istenmektedir.

Bu nedenle, çalışmanın ilk kısmında Türkiye’de radyo yayıncılığının tarihi gelişimi başlığı altında, özel radyolara geçiş öncesinde Türkiye’de radyo yayıncılığının tarihsel gelişimi TRT’nin kurulması 1568 sayılı yasa ile 359 sayılı TRT Kanununun maddelerinin değişmesi, 1964-1972 TRT dönemindeki gelişim ve günümüzün özel radyolarına geçiş sürecine yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci kısmında, denetim ve özdenetim kavramı, özel radyoların ortaya çıkmasıyla gelişen hukuksal yapı içerisinde irdelenmiş, böylece denetimin ve özdenetimin anlamı, gerekliliği, denetim sisteminin olduğu yerde özdenetimin varlığının ve nasıl işlediğinin sorgulanması yapılmıştır. Denetim kavramından yola çıkılarak siyasal rejimler ile denetim ilişkisi kurulmaya çalışılmış, siyasal sistemde denetimin nasıl işlediği ve medyada özdenetimin varlığı ve işleyişi araştırılmıştır.

Özel radyoların ortaya çıkmasıyla gelişen hukuksal değişimler de bu bölümün diğer araştırma konusudur. Siyasal sistemin, özel radyolara nasıl baktığı bu bağlamda hukuksal denetimin nasıl gerçekleştiği, bunun yanında toplumsal denetimin ortaya çıkış biçiminin belirlenmesi konusunda çaba harcanmıştır.

Aynı zamanda ulusal ölçekli yayın yapan özel radyoların özdenetim sürecinde denetimi hangi alanlarda uyguladığı, hukuksal ve toplumsal yönden incelenmeye çalışılmıştır. Sonra da Türkiye’de ulusal ölçekte yayın yapan özel radyolardaki özdenetimin hangi amaca yönelik olduğu konusu irdelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde, Türkiye’de ulusal ölçekte yayın yapma gücüne sahip 40 radyo saptandıktan sonra bunlardan dinlenme oranı yüksekliği ve örgütsel

yapısının diğerlerine göre daha gelişmiş olması kriterlerine bağlı kalınarak 15 radyo örneklem olarak belirlenmiştir.

Türkiye’de ulusal ölçekte yayın yapma özelliğine sahip özel radyolar arasından belirlenen kriterlere göre örneklem olarak seçilmiş olan 15 radyonun yöneticilerine yönelik ve bu araştırmada veri oluşturması düşünülen anket soruları hazırlanmış ve kendilerine gönderilmiştir.

Sorulara verilen cevaplar ile Türkiye’de ulusal ölçekte yayın yapan özel radyolardaki özdenetim sistemlerinin varlığı ile birlikte bu özdenetim sistemlerinin nasıl işlediği araştırılarak verilerin getirdiği bilgiler çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM I

TÜRKİYE'DE RADYO YAYINCILIĞININ TARİHİ GELİŞİMİ

1. ÖZEL RADYOLARA GEÇİŞ ÖNCESİNDE TÜRKİYE'DE RADYO YAYINCILIĞININ GELİŞİMİ

Dünyada ilk düzenli radyo yayınları daha önceki tarihlere rastlamakta ise de¹ Türkiye'de düzenli radyo yayınlarının başlangıç tarihi 1927'dir.² Bu açıdan da çalışmamızda tarihsel gelişimin başlangıç noktası olarak bu yılı kabul ettik.

1.1. 1927-1936 Dönemi Radyo Yayınları

1925 yılında ihalesi Fransız T.S.F. şirketine verilen telsiz telgraf istasyonu ihalesi 1927 yılında sonuçlanmıştır. 20-50 kW arasında değişen vericilerden ikisi de radyo yayını yapacak donanım eklenmiştir. Ve Türkiye'deki ilk radyo yayını 6 Mayıs 1927 yılında İstanbul'da başlamıştır.³

“Devlet PTT eliyle T.S.F. şirketine radyo vericilerinin yapımını ihale ettikten sonra, yayın yapacak şirket konusunda da girişimlere başlamış ve Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketine, Türkiye sınırları içinde, Ankara ve İstanbul'da verici istasyonlarının işletilmesiyle, hükümetin onaylayacağı başka illerde de radyo vericisi kurulup işletilmesi için, on yıl süreyle izin verilmiştir.⁴

Ankara'da ise ilk radyo yayını ne zaman başlamıştır hiçbir kesinlik yoktur.⁵

¹ Oya Tokgöz, **Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinde Radyo Televizyon Sistemleri**, (Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 343, 1972), s.61.

² Uygur Kocabaşoğlu, **Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna** (Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 442, 1980), s.29.

³ Özden Cankaya, **Dünden Bugüne Radyo Televizyon Türkiye'de Radyo Televizyonun Gelişim Süreci**, 1997, s.2.

⁴ Aynı, s.2

⁵ “Vakit, 9 Eylül 1927, s.2; Ayın Tarihi, C.15, s.44, 1927 s.2727”, Uygur Kocabaşoğlu, **Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna** (Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yayınları No:442, 1980), s.31'deki alıntı.

Haziran ayında Ankara'da yayınlanan bir konser İstanbul'a nakledilmiş ve İstanbul vericisi aracılığıyla halka dinletilmiştir.⁶

1927 yılında büyük ümitler ile başlamış olan radyo yayıncılığı dünyada diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de belirli saatler ile sınırlandırılmıştır. 1927 dönemi sonrasında İstanbul'da yapılmakta olan radyo yayınları 3 saattir.⁷

1935 yıllarında uygulanmaya başlayan Türk müziği yayınlama yasağı 1936 yılının ikinci yarısında kaldırılmıştır.⁸

1927-1936 yılları arası dönemde radyo yayıncılığına baktığımızda en belirgin özellik TTTAŞ'nin üstlendiği radyo yayıncılığının günümüzdeki radyo yayıncılığı, özellikle de özel radyo yayıncılığından çok farklı olmasıdır. Bunun nedeni, henüz o dönemde devlet radyosunun iletişim aracı olarak gücü hakkında bilgi sahibi olunmamasıdır.⁹

1.2. 1936-1940 Dönemi Radyo Yayınları

1936 yılından başlayarak 1940'lı yıllara kadar Türkiye'de radyo ciddi bir geçiş dönemi yaşamıştır. Yayınlanan bir kararname ile radyo yayıncılığı görevi PTT verilmiştir. Ancak PTT'nin bu görevi yerine getirmesi için olanaklar sağlanmamıştır. Bu görev Ankara ve İstanbul PTT Başmüdürlüğü'ne verilmiştir.¹⁰

1936-1940 döneminde iki önemli gelişme olmuştur. 1) Radyo yayıncılığını düzenleyen bir yasa hazırlanarak "Telsiz kanunu" adıyla 1937'de devreye sokulmuştur. 2) Yeni ve güçlü bir radyo vericisi ile modern bir yayın stüdyosu kurma girişimi 1938 yılında sonuçlandırılmıştır. Yayın personeli oluşturulmuş ve 1940'ların ciddi yayıncılık çabasının ilk hazırlıkları da bu dönemde yapılmıştır.¹¹

⁶ Telsiz, s.2 7 Temmuz 1927, s.10; Uygur Kocabaşoğlu, **Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna** (Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fak. Yayınları No: 442, 1980, s.31'deki alıntı.

⁷ Özden Cankaya, **Dünden Bugüne Radyo Televizyon**, 1997, s.4.

⁸ Aynı, s.5.

⁹ Abdülkadir Candemir, "1985 Türkiye'sinde Yasal Düzenlemelerle Birlikte Kamusal Yerel ve Özel Radyolar" (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo-Televizyon Anabilim Dalı, 1995), s.23.

¹⁰ Kocabaşoğlu, **Ön.ver.**, s.132.

¹¹ Aynı, s.132.

1936-1940 yılları arasında işçiye ve gençliğe seslenen programlar yapılmamıştır. Sözlü programları oluşturan bir radyocu kadrosu bulunmamaktadır. Sözlü programlar, radyo dışında tanınmış hükümete yakın kişilere yaptırılmaktadır.¹²

1936-1940 yılları arasında devletin radyoya bakış açısı 1927-1936 dönemine göre değişim göstermiştir. Radyonun toplum üzerindeki gücünü keşfetmiştir.¹³

1934 yılında verici yönünden PTT ve dolayısıyla Bayındırlık Bakanlığına, program yönünden İçişleri Bakanlığına bağlı olan radyo da, TTTAŞ neredeyse yalnızca stüdyoların yönetiminden sorumludur.

1939 yılında bu bağımlılıklarından kurtulan radyo , bunun yerine Başbakanlığa bağlı olarak oluşturulan dört ayrı komisyona bağlandı. “Başvekalet Matbuat Bürosu Hey’eti” üyeleri bu komisyonların başkanlıklarına getirildi. Bu örgütlenme, radyoların Matbuat Umum Müdürlüğü’ne bağlanması sürecinde önemli bir adımdır. Böylece, 31 Mayıs 1946 yılında, 3837 sayılı yasayla, Başbakanlığa bağlı bir Matbuat Umum Müdürlüğü kurulmuştur. Aynı yasa ile radyo örgütü bu umum müdürlüğe bağlanmıştır.

Radyo programlarını düzenlemek amacına yönelik gibi görünen bu girişim aslında, komisyonlardan da anlaşılacağı gibi, savaş yıllarında Devlet Radyosu’nu içe ve dışa karşı daha etkin ve “basiretli” bir şekilde kullanmak amacına yöneliktir.¹⁴

1.3. 1940-1946 Dönemi Radyo Yayınları

31.Mayıs 1940’da, 3837 sayılı yasayla Başbakanlığa bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü’ne bağlanan radyonun¹⁵ 1940-1946 yılları Türkiye radyo tarihinde özel bir yer tutmaktadır. Bunun en önemli nedeni, II. Dünya Savaşının bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de radyonun önemini artırmasıdır. Türkiye’de savaşa girmemiş bir ülke olmasına rağmen radyoyu bir propaganda aracı olarak kullanmaya başlamıştır.¹⁶

¹² Özden Cankaya, *Dünden Bugüne Radyo Televizyon*, 1997, s.7.

¹³ Aynı, s.8.

¹⁴ Kocabaşoğlu, *Ön.ver.*, s.136.

¹⁵ Tokgöz, *Ön.ver.*, s.63.

¹⁶ Kocabaşoğlu, *Ön.ver.*, s.184.

Bu bağlamda, Türkiye'nin izlemiş olduğu ilginç savaş dışılık politikası dünyanın dikkatini Ankara'da odaklıyordu. Türkiye radyosunun habercilik niteliği dünya radyoları arasında önemli bir yer tutuyordu.¹⁷

Aynı dönemlerde devlet radyosu olma geleneği devam etmektedir. 1946 yılında Selim Sarper'in "Türkiye radyoları devletin radyolarıdır ve devlet adına yayım yaparlar" ifadesi bunun açık bir doğrulamasıdır. Türkiye Radyoları devletin yayım organıdır. Dış politikayla ilgili açıklamalarda Dışişleri Bakanlığına danışmak zorundadır.¹⁸

1946 yılına gelene kadar radyonun yaşadığı diğer önemli bir olayda 4475 sayılı 16 Temmuz 1943 tarihli Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Teşkilat, Vazife ve Memurları Hakkındaki Kanun'dur. Bu kanun ile birlikte, içeride basın-yayın yaşamını daha sıkı kontrol etmeyi amaçlarken, dışarıya yönelik "tanıtma" faaliyetlerine de büyük önem verilmiştir.¹⁹

II. Dünya Savaşının bizim dışımızda gelişmesiyle birlikte radyo tarihinde dönüm noktalarını etkilemiştir. Türk siyasi hayatındaki gelişmeler ve değişimler radyoculuk anlayışını etkilemiştir. 7 Ocak 1946 yılında Demokrat Parti'nin resmen kurulması ve çok partili yaşama geçildikten sonra siyasal partilerin radyo gücünü kendi güçlerini artırmak için kullanmak istemeleri ilerleyen yıllarda siyasi hayatta önemli gelişmelere tanık olmamızı ve bu gelişmelerdeki radyonun etkisini gözler önüne serecektir.²⁰

1.4. 1946-1960 Dönemi Radyo Yayınları

21 Temmuz 1946 yılında yapılan ilk tek dereceli seçim ile CHP 396, DP 61, Bağımsızlar 20 milletvekili çıkararak seçim sonuçlarını belirlediler.²¹ Böylece çok partili siyasal yaşam radyoculuk uygulamasını doğrudan ve dolaylı olarak etkilemek üzere kendini göstermeye başlamıştır. Bu etkiler radyonun örgüt ve yönetiminden genel yayım politikasına değin değişik düzeylerde kendini göstermiştir. Bunun yanı sıra tam 14 yıl radyo iktidarla muhalefet arasındaki tartışmaların vazgeçilmez bir

¹⁷ Kocabaşoğlu, **Ön.ver.**, s.185.

¹⁸ Haluk Şahin, **Medya/Aylık Pazarlama İletişimi Dergisi**, (Cilt:5, Sayı:2, Ocak 1993), s.14.

¹⁹ Kocabaşoğlu, **Ön.ver.**, s.192.

²⁰ Cankaya, **Ön.ver.**, s.12.

²¹ Aynı, s.12.

ögesi olmuş, özellikle 1954'den sonra o günkü deyiimiyle "rejim meselesi"nin ayrılmaz bir parçasını oluşturmuştur.²²

Bütün bu gelişmelerin ışığında dönemde varılan en önemli sonuç çok partili rejim denemesine rağmen başta bulunan tek parti rejimi, radyoyu tek yanlı ve yalnız kendi amaç ve faaliyetleri için kullanma yolunu bırakmamıştır. Böylece radyo siyasal iktidarın sesi olmaya devam etmiş, böylece Türk radyo tarihinde yeni uygulamalar başlamıştır.²³

İlk değişiklik 5392 sayılı Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile radyo yönetiminin PTT'den alınması, 1964'de yeni radyo kurumunun kuruluşuna kadar bu kurumun radyoyu yönetmesidir.²⁴

1946-1960 döneminin en ilgi çekici olaylarından birisi de "muhalefetteyken radyonun tarafsız olmasını savunan Demokrat Parti, iktidara gelince radyo sorununu çözülmüş görmeyerek, kendisi de daha önceki uygulamalara kapılarak, radyoyu kendi tekeli altına almak için yollar aramış ve sonunda Türkiye için o zamanlar büyük bir aşama olan, radyonun tarafsızlığını ortadan kaldırmıştır."²⁵

Bunun sonucunda, 6428 sayılı Kanununun 44.maddesi ile muhalefet partilerinin seçim dönemlerinde radyodan konuşması hakkı engellenmiştir.²⁶ Radyoların Demokrat Parti tarafından kendi emeline uygun tek taraflı kullanımı 27 Mayıs 1960 devrimine kadar sürmüş ve 1960 devrimi ile radyoların yayınlarının yönetim ve işleyişi de yeniden düzenlenmiştir.²⁷

Radyonun 1946-1960 yılları arasında programcılık adına büyük başarıları yoktur. Bunun yanı sıra devamlı programlar oluşturulmuş, 1949 yıllarında reklam yayınları başlatılmıştır. 27 Ocak 1951'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile radyolarda reklam ve ilanların düzenini sağlamak amacıyla iki inceleme kurulu kurulmuştur.²⁸

²² Kocabaşoğlu, **Ön.ver.**, s.255.

²³ Tokgöz, **Ön.ver.**, s.64.

²⁴ Asım Öğütçü, Gelişmiş Bazı Ülkelerde Radyo Televizyon Düzenlemeleri ve Türkiye'de Özel Televizyonların Yarattığı Hukuksal ve Teknolojik Sorunlar (İstanbul: 1993 Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s.25.

²⁵ Tokgöz, **Ön.ver.**, s.66.

²⁶ Candemir, **Ön.ver.**, s.153.

²⁷ Öğütçü, **Ön.ver.**, s.25.

²⁸ Cankaya, **Ön.ver.**, s.13.

1.5. 1960-1964 Dönemi Radyo Yayınları

“27 Mayıs 1960 devrimi hem Türk siyasal yaşamı, hem de radyo yayıncılığının yeniden düzenlenmesi açısından üzerinde durulması gereken bir dönüm noktasıdır.”²⁹ Bunun nedeni, “27 Mayıs olayına radyo yayıncılığı açısından baktığımızda; Türk toplumunun bir darbe ile karşılaşmasına neden olan siyasi gelişmelerden birinin de, DP iktidarının, özellikle 1955’ten başlayarak, radyoyu tek taraflı bir propaganda aracı olarak kullanması gösterilmektedir.”³⁰

1960 ihtilalinden sonra hazırlanan 1961 Anayasası, ihtilale zemin hazırlayan dönemdeki Anayasadan sapmaları önleyici ve özgürlüklerin güvenliğini teşkil edici tedbirle dolu olarak hazırlanmıştır.³¹ Buna göre radyo, Türkiye Cumhuriyeti Devleti resmi yayın organıydı ve radyo ne hükümet organının ne de herhangi bir zümre veya şahsın nüfuz istismarı olarak kullanılamayacaktı.³²

Bu nedenle radyo muhtariyeti ve tarafsızlığı 1961 Anayasasının 121. maddesine göre anayasa ile teminat altına alınmak istemiştir.³³ Devrim sonrası çıkarılan 1961 Anayasasının 121. maddesi de bu amaca yöneliktir ve şöyledir:

“Radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi, özerk kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir.

Her türlü radyo televizyon yayınları, tarafsızlık esasına göre yapılır.

Radyo ve televizyon idaresi kültür ve eğitime yardımcılık görevinin gerektirdiği yetkilere sahip kılınır....”³⁴

1961 Anayasasının 121.maddesine göre Türkiye’deki radyo televizyon yayınlarının tarafsız, özerk bir kamu kuruluşuna devredilmesi ve bunun için uygun bir yasanın çıkarılması gerekli görülmektedir. Bütün bu oluşumlar 1 Mayıs 1964’de yürürlüğe giren 359 sayılı yasa ile Türkiye’deki radyo ve televizyon yayınlarının yönetiminin “tekel” olarak resmi bir şekilde TRT’ye (Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu) devredilmesine ortam hazırlamıştır.³⁵

²⁹ Cankaya, **Ön.ver.**, s.17.

³⁰ Cengiz Taşer, Radyonun Organizasyonu ve Özerkliği (TRT Basılı Yay.Müd.5; Ankara: 1969), s.86; Aktaran: Cankaya, **Ön.ver.**, s.17.

³¹ Tokgöz, **Ön.ver.**, s.73.

³² Kocabaşoğlu, **Ön.ver.**, s.365.

³³ Cankaya, **Ön.ver.**, s.18.

³⁴ **T.C. 1961 Anayasası.**

³⁵ Öğütçü, **Ön.ver.**, s.26.

1964 yılında Türkiye Radyo ve Televizyonu'nun özerk bir iktisadi kamu kuruluşu olarak kurulmasıyla birlikte, Türk yayıncılık sisteminde, özerklik, tarafsızlık ve tekelcilik anayasa ile teminat altına alınmış³⁶, böylece ihtilal öncesi dönemlerdeki zararlı kullanış biçimini önlemekle kalmayıp, yeni kurulan örgütün bir bakıma siyasi iktidarın emrine girmesi yolunu da kapamıştır.³⁷

Bu dönemde, "Radyo yayınları büyük ölçüde dış destek almış söz programlarında radyo teknikleri daha çok kullanılmış, programlar sunuş, anlatım, dil bakımından büyük gelişme göstermiştir. En önemli aşama ise programlarda daha özgür bir yayıncılık anlayışının ve tartışma ortamının yaratılmış olmasıdır."³⁸

2. 1964-1972 TRT DÖNEMİYLE YAYINCILIĞIN GELİŞİMİ

1 Mayıs 1964 yılında TRT'nin kurulmasıyla birlikte "Türk yayıncılık sistemi üç ayak üzerine oturtulmuştur. Özerklik, tarafsızlık ve tekel. Özerklik radyo ve televizyonun siyasal iktidarın müdahalesi olmadan, profesyonel bir bağımsızlık içinde yayın yapmasını garanti altına alacak, tarafsızlık onun sistem içindeki siyasiler ve özellikle siyasal partiler arasında yan tutmasını sağlayacak, devlet tekeli ise kurulan bu yapının başka yapılar tarafından tehdit edilmesini engelleyecektir."³⁹ Böylece radyo yayıncılığında yeni bir dönem başlatılmıştır.

Gerçi, 1 Mayıs 1964 tarihinden başlayarak TRT, yeterli, doğru ve tarafsız yayın yapmakla görevlendiriliyorsa da, ilerleyen zaman içerisinde özerklik kavramının olmadığı bir ortamda gerçek tarafsızlığın var olmasının mümkün olmayacağı gözler önüne serilecektir.⁴⁰

Dönemin en önemli gelişmelerinden birisi TRT kurulduktan sonra muhalefetin sesinin de radyo haber bültenlerinde duyulmasıdır. Fakat bu uygulama iktidarın ve bürokrasinin alışık olmadığı bir sistemdir. Böylece iktidarın büyük tepkisi ile karşı karşıya kalan TRT'ye çeşitli baskılar yöneltilmiş ve 359 sayılı yasa ile özerk olacağı

³⁶ Ögütçü, **Ön.ver.**, s.26

³⁷ Tokgöz, **Ön.ver.**, s.74.

³⁸ Cankaya, **Ön.ver.**, s.19.

³⁹ Ögütçü, **Ön.ver.**, s.26.

⁴⁰ Hıfzı Topuz, Mahmut Tali Öngören, **Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni, Özgür Özerk ve Çoğulcu Bir Alternatif**, (İLAD, İstanbul: 1990), s.93.

düşünülen TRT kurumu yavaş yavaş geçmişte yaşanan tutum ve davranışlara maruz kalmaya başlamıştır.⁴¹

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, 359 sayılı yasa döneminin hemen sonrasında özerkliğini yitirmiştir. Özerkliğin yitirilmesinden başlayarak da bugüne kadar hükümetlerin yayın örgütü üzerindeki etkileri ve denetimleri değişik biçimlerde olsa da hep sürmüştür.⁴²

Sacide Vural'ın gözler önüne serdiği bu yaklaşımın en belirgin göstergesi 8 Mart 1972 tarihinde 1568 sayılı yasa ile, 359 sayılı TRT Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve TRT özerkliğinin kaldırılmasıdır.⁴³

İlk önce 20 Eylül 1971 tarihli ve 1488 sayılı yasa ile Anayasanın 121. maddesi değiştirilmiş, TRT özerkliği kaldırılmış, TRT'nin sadece tarafsız olması hükmü değiştirilmemiştir.⁴⁴

Bu uygulamanın yapılmasından hemen sonra, 359 sayılı yasa değiştirilmiştir. 29 Şubat 1972 yılında 1578 sayılı yasa ile özerklik sözcüğü kaldırılmış Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu'nun, tarafsız bir kamu tüzel kişi oluşturulmuş⁴⁵, TRT 12 Mart 1971 askeri muhtırasına zemin hazırlayan, siyasal olayların ve öğrenci hareketlerinin kurbanı olmuş oldu.⁴⁶ 1964-1972 yılları arasında siyasi hayattaki çalkantıları yaşamak ve 12 Mart 1971 muhtırasını atlatmak zorunda bırakılan radyo yayıncılığında bütün bu çalkantılı ortama rağmen olumlu değişimler de olmuştur.

TRT yayıncılığını daha profesyonel bir hale getirmiştir. 1965 yılında program planlamaları merkezi kurulmuştur. Böylece TRT radyoları tek bir merkezden program çatışmaları önlenecek ve haber yayınlarında koordinasyonlu çalışılacak şekilde bir düzenleme içersine girmiştir. Bu amaçla Merkez Program Dairesi görevlendirilmiştir.⁴⁷

"TRT 1964 yılından başlayarak, elindeki sınırlı olanaklara karşın, radyoların yayın saatlerini artırmaya çabalamış, 1964'de tüm radyoların günlük yayın süresi 128

⁴¹ Topuz, **Ön.ver.**, s.94.

⁴² Sacide Vural, **Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri** (G.Ü. İletişim Fak. Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, Ankara: 1994), s.47.

⁴³ Candemir, **Ön.ver.**, s.154.

⁴⁴ Topuz, **Ön.ver.**, s.105.

⁴⁵ Aynı, s.105.

⁴⁶ Vedat Demir, "Türkiye'de Medya ve Özdenetimi", **İletişim**, 1998, s.100.

⁴⁷ Cankaya, **Ön.ver.**, s.27.

saatken bu süre 1966'da 171, 1968'de 193 ve 1969'da 226 saate yükselmiştir. Günün belli saatlerinde yayın yapan radyolar tam gün yayın yapmaya başlamıştır.⁴⁸

1964-1972 dönemi, hem Türk siyasi hayatının, hem de TRT kurumunun çok büyük değişimler yaşadığı, aynı zamanda da bu değişimler ölçüsünde gelişiminde devingen olarak gözler önüne serildiği bir dönem olarak radyo yayıncılık tarihinde önemli bir yer edinmiştir.

3. ÖZEL RADYOLARA GEÇİŞ

Türkiye'de özel radyo ve televizyonla ilgili çalışmaların başlangıç tarihi 1980'li yıllara dayanmaktadır. Özel radyo ve televizyonların kurulmasıyla ilgili çalışmalar, 1985 yılında MTV (Milliyet Televizyon Şirketi) ve ART (Anadolu Radyo Televizyon) ile başlatılmıştır. Hazırlıklar 1989'a kadar sürdürülmüş, fakat TRT tekelinin kırılması 1990'lı yılların başına kadar mümkün olmamıştır.⁴⁹

"3 Ağustos 1989 günü Liechtenstein Prensiği'nin başkenti Vakuz'da Magic Box Incorporated yayıncılık şirketinin kurulması ve 1 Ekim 1990'da Magic Box'ın Star 1 kanalının yayına girmesiyle Türkiye özel radyo televizyonculuk ile tanışmış ve tartışmalar başlamıştır.⁵⁰

Bilindiği gibi yasalar çerçevesinde, radyo televizyon yayını yapma hakkı TRT'nin tekelindedir. Anayasa'nın 133.maddesine ve 2954 sayılı yasaya göre TRT dışında yayın yapılması yasal olmayan bir işlemdir.⁵¹

Ancak Avrupa'daki yayın teknolojisinin hızlı gelişimi, çanak antenler ve uydu aracılığıyla yabancı kanalların izlenebilmesi zaten devletin tekelinin büyük ölçüde kırılmasına neden olmuştur. İşte bu noktada da özel radyo girişimini başlatan süreç devreye girmiştir.⁵²

1 Ekim 1990 yılında, yurtdışından yayın yapmaya başlayan Magic Box Star 1 adlı kanal Avrupa sınır ötesi TV sözleşmesinden yararlanmıştır. Avrupa sınırötesi TV sözleşmesine göre, yalnızca herhangi bir uydu anteni kullanılarak tüm

⁴⁸ Cankaya, **Ön.ver.**, s.29.

⁴⁹ Demir, **Ön.ver.**, s.101.

⁵⁰ Özden Cankaya, "Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı II", **Radyoculuk**, (Aralık-Kasım 1996, Yıl:2, Sayı:12), s.1033.

⁵¹ Candemir, **Ön.ver.**, s.40.

⁵² Özden Cankaya, "Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı", (Cilt:2, Sayı:12), s.1033.

istasyonları izlemek yasaldır. Yasak olan uydu yayını alıp belli bir bölgeye yansıtmaktır. Bu anlaşmadan yola çıkarak, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 5 Mayıs.1989 yılında toplanmış ve bu sözleşmeyi kabul ederek imzaya açmıştır. 7 Eylül 1992 Türkiye’de bu anlaşmayı imzalamıştır. Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi’nin Türkiye tarafından da imzalanması, yurtdışından yayım yapmaya başlayan kanalların yayıncılık çabalarının devamına olanak sağlamıştır.⁵³

Ancak, “yayın başladıktan sonra, Türkiye’de devlet yayım tekelinin olmasından dolayı, yapılan yayının yasal olup olmadığı tartışmaları gündeme gelir. Radyo Televizyon Yüksek Kurulu Türkiye’de yayında devlet tekeli gerekçe göstererek, hem doğrudan Inter Star ile ilişkili olarak hem de Inter Star yayınlarını yöre halkına izlettirmek amacıyla sistem kuran belediyelerin yaptıkları işlemin suç olduğunu belirterek Cumhuriyet Savcılıklarına suç duyurusunda bulunur.”⁵⁴

Tüm bu gelişmeler yaşanırken Türkiye’de özel radyoların yayım hayatına geçişi, televizyona oranla farklılık göstermiştir. Radyo yayıncılığı herhangi bir yasal düzenlemeye gerek görülmeden sermaye gruplarından bir adım önde bir kamu kuruluşu olan Bodrum Belediyesi’nce hayata geçirilmiştir. Mayıs 1992’de turizm amaçlı İngilizce radyo yayını yapılmıştır. Bunun hemen ardından illerde çıkar gruplarınca 300’e yakın bölgesel radyo kurulmuştur. Radyonun televizyondan ayrılmasını sağlayan diğer bir fark da bir çok radyonun yurt içinde kurulup yayıma geçmeleridir. Bu durum Anayasanın 133. maddesini⁵⁵, 2954 sayılı TRT yasasını, 2813 sayılı Telsiz yasasının ihlal etmektedir.

Yasal düzenlemeler bir türlü yapılamamıştır. Bununla birlikte yayım hayatına başlayan radyo televizyonların sayısı her geçen gün artmaya başlamıştır. 1993 yılına geldiğinde Anayasanın 133. maddesi değiştirilmiş, sözü geçen değişiklik 10 Temmuz 1993 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Anayasanın değiştirilen 133. maddesi şöyle değiştirilmiştir. “Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenerek şartlar çerçevesinde serbesttir.”⁵⁶

⁵³ Candemir, **Ön.ver.**, s.56.

⁵⁴Hüseyin Erciyes, “Uydu Yayınlarında Suç Bilmecesi”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 6.Mayıs.1991, s.6; Aktaran: Sacide Vural, **Ön.ver.**, s.203.

⁵⁵ “Özel Radyo Yayını Başladı”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 6.6.1992, s.3; Aktaran Öğütçü, **Ön.ver.**, s.60.

⁵⁶ Cankaya, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı, **Ön.ver.**, s.1034.

Böylelikle, en önemli sonuç elde edilmiş ve devlet tekeli kaldırılmıştır. Özel radyo ve televizyonların anayasal olarak meşruluğu kabul edilmiştir. Bu konudaki yasal düzenlemeler ise daha sonra gerçekleştirilmiştir.⁵⁷

1994'lere gelindiğinde, uzun tartışmalar sonunda 13.Nisan.1994'de de (RTÜK) radyo ve televizyonların kuruluş ve yayınlarını düzenleyen 3984 sayılı kanun meclis tarafından kabul edilmiştir. Hem devlet hem de özel girişimin yürüttüğü radyo ve televizyon yayınları kanuni bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Bu kanunun yürürlüğe girmesindeki en önemli amaç, var olan ortamdaki başı boşluğun ve kargaşanın kanun yoluyla düzenlenmesidir.⁵⁸

20 Nisan 1994'de radyo ve televizyon kuruluş ve yayınlarını düzenleyen kanun Resmi Gazete'de yayınlanmış ve tam anlamıyla yürürlüğe girmiştir. Halk arasında ise, 3984 sayılı kanun RTÜK kanunu olarak kabul edilmiş ve Radyo Televizyon Üst Kurulu'da RTÜK olarak bilinmiştir.

3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun ve ilgili yönetmelik çerçevesinde inceleme ve denetimlerini sürdüren Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)da bir taraftan teşkilatlanma faaliyetlerini yürütürken, diğer taraftan hukuki düzenlemelere ilişkin yoğun bir çalışma içersine girmiş ve üst kurulca çıkarılan 12 ayrı yasa ve önemli yönetmelik ile yasal düzenlemeler gerçekleştirilmeye başlanmıştır.⁵⁹

Özel radyolara geçiş süreci oldukça sancılı olmuştur. "Türkiye'de son 4-5 yıl içerisinde yayıncılık ile ilgili gelişmeler özel televizyon ve radyo kanallarının hızla artması, yayıncılık deneyimi olmayan pek çok -amatör bile denemeyecek- yayın kanalının yayıncılığa başlamaları, kamu malı olan frekansları hiçbir kurala bağlı olmaksızın kullanmaları, adeta frekansların gasp edilerek bir anlamda, her yayın kuruluşuna göre farklı algılanan bir "oto kontrol" yayın anlayışı ile yayın yapma alışkanlığı kazanmış olmaları, bu radyo ve televizyon kuruluşları ile RTÜK'ü karşı karşıya getirmiştir. Özel radyo televizyonların yeni yasa kurallarına uyum sağlamaları oldukça uzun zaman almış, hemen hemen pek çok ulusal radyo ve

⁵⁷ Demir, **Ön.ver.**, s.103.

⁵⁸ Aynı, s.105.

⁵⁹ Güneş Müftüoğlu, "Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun Kuruluş ve Çalışma Süreci", **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**, (Sayı:11, Yıl:2, Eylül-Ekim 1996), s.359.

özellikle televizyon kanalı 4. madde başta olmak üzere bu süre içerisinde RTÜK tarafından kapatma ya da uyarı cezası almışlardır.”⁶⁰

Bugün, Türkiye’de özel radyo ve televizyonların yasallaşmasıyla birlikte yerelleri de katarsak 250 dolayında televizyon istasyonu ve 1800 civarında da radyo istasyonu bulunmaktadır. Özel radyolar içerisinde ise 39 tane ulusal ölçekte yayın yapan özel radyo bulunmaktadır. Çalışmanın evrenini de bu 39 radyo oluşturmaktadır. Bu çalışmada, günümüzde ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların Aziz’in de belirttiği gibi RTÜK ve benzeri kuruluşlar ile bugünkü ilişkileri nasıldır, kendilerine uyguladıkları “oto kontrol” (özdenetim) nasıl işlemektedir? araştırılmaya çalışılacaktır.

⁶⁰ Aysel Aziz, “3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluşları Hakkında Kanun’un Uygulanmasına İlişkin Sorunlar ve Öneriler”, **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**, (Sayı:11, Yıl:2), s.362.

BÖLÜM II

DENETİM VE ÖZDENETİM KAVRAMI, ÖZEL RADYOLARIN ORTAYA ÇIKMASIYLA GELİŞEN HUKUKSAL DEĞİŞİMLER

1. DENETİM

1.1. Denetim Nedir?

Hemen hemen bütün dillerde “denetim” sözcüğü bulunmaktadır. Bunun yanında hemen her dilde ve toplumda denetim belirli deyim veya sözcükler ile ifade edilen bir kavramdır. Batı dillerinde denetim anlamına gelen control sözcüğü kullanılmaktadır. Türkiye’de ise denetime eş anlamlı olarak, kontrol sözcüğü kullanılsa da bu sözcüğün yanında; teftiş, tahkik, muayene, araştırma, inceleme, gözetleme, gözleme, sınama, sınav, deneme, keşif, izleme, tescil vb. sözcüklerde kullanılmaktadır.

“Denetim” sözcüğü kuvvetli ve zayıf anlamı yönünden de ikiye ayrılabilir. Kuvvetli anlamı yönünden: güç, baskı, otorite, üstünlük, zorlama. Zayıf anlamı yönünden de; inceleme, araştırma, deneme, düzeltme ve düzenleme. Türkiye’de ise denetimin, güç, otorite, egemenlik, sınırlama gibi anlamları daha ön planda kullanılmaktadır.⁶¹

Denetim sözcüğünün anlamlarını belirledikten sonra denetim nedir? diye sordüğümüzda;

“Önceden belirlenmiş politikalar ve bu politikalara uygun kararlara göre belirlenen amaçlara ulaşma ve amaçlara ulaşmada yol gösterici bir kuvvetin var olmasıdır.”⁶²

veya;

⁶¹ Cevdet Atay, *Devlet Yönetimi ve Denetimi*, (Alfa Yayınları, Mayıs 1999), s.18.

⁶² Aynı, s.21.

“Denetlenen olarak adlandırılan bir kişi veya grubun soyut veya somut bir eylemi olabilen bir unsurla, denetleyen olarak adlandırılan bir kişi veya grubun koyduğu norm, değer veya standart ya da yerine getirilen veya getirilecek bir görev (rol) ve birinci unsuru ölçmeye yarayan unsur arasındaki karşılaştırma ve karşılaştırmanın işlevsel sürecidir.”⁶³

diye tanımlayabiliriz.

Diğer bir görüşe göre denetim, idareyi, elinde bulunduran kişi ya da grubun, kamu hizmet ve faaliyetlerini yürütürken, hukuk düzenine bağlı kalınarak sistemin işlemlerini sağlamasıdır.⁶⁴

1.2. Denetimin Gerekliliği

Kitle iletişim araçları haberleri, düşünceleri veya duyguları, yazı, resim ve ses olarak çoğaltmak suretiyle, geniş bir kitleye ulaştırabilme ve halkı aydınlatma, eğitme ve eğlendirme gücüne sahiptir.⁶⁵ Bunun yanında “kitle haberleşme araçlarından özellikle radyo ve televizyon, kanıların ve bilgilerin biçimlenmesi sürecini büyük ölçüde hızlandırdığı ve seslenen kitlelerin sınırlarını çok artırdığı, aynı zamanda haber kaynağının alanını da genişlettiği içindir ki halkın görüşlerinin oluşmasında ve düzenlenmesinde çok etkin bir duruma ulaşmıştır.”⁶⁶

Sarmaşık ve İçel’in görüşlerinden yola çıkarak, medya içerisinde çok büyük güce sahip olan, radyo ve televizyonun bu gücü nasıl ve ne ölçüde kullandığı büyük önem taşımaktadır. Bu durum kitlelere ulaşmaları ve yönlendirmeleri çok kolay olan, kitle iletişim araçlarının ve özellikle radyo ve televizyonun hem hukuksal hem de toplumsal boyutta göz altında tutulmasına yol açmıştır.

Dünyaya baktığımızda, devlet ve medya ilişkisinde devletin medyayı özgürlük alanını sınırlandırıcı yasalarla doğrudan, çalışma koşullarını etkileyerek de dolaylı olarak denetlediği görülmektedir. Özgür düşüncenin egemen olduğu toplumlarda ise

⁶³ Atay, **Ön.ver.**, s.21.

⁶⁴ Jale Sarmaşık, **Radyo ve Televizyon Yayınlarının Denetim Yöntemleri** (İstanbul: Marmara Üni. Yayınları, No:519, İletişim Fak. Yayın No:2, 1993), s.22.

⁶⁵ **Aynı**, s.17.

⁶⁶ Kayıhan İçel, **Kitle Haberleşme Hukuku**, (İstanbul: Beta Basım Yayın A.Ş., 1990), s.9.

medya devlet ilişkisi daha pozitifdir. Ama yaptırım biçimleri daha negatif yönde gelişmektedir.⁶⁷

“Dünyada hemen hemen tüm ülkelerde radyo televizyon kuruluşları mutlak ve kayıtsız bir serbestliğe sahip değildir. Ülkelerin sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal ve tarihsel koşullarına göre radyo ve televizyon hizmetlerinin kimler tarafından yerine getirileceği radyo ve televizyon kuruluşlarının teşkilatlanması ve sorumlulukları, yayınlarında dikkate alacakları ilkeler, yayınlarının tarafsızlığı gibi pek çok konu, Anayasa kanunları, idarenin düzenleyici işlemleri ve idari sözleşmeler ile düzenlenmektedir.”⁶⁸

Sarmaşık'tan yola çıkarak Türkiye'de de büyük bir güç olan radyo ve televizyonun diğer ülkelerde de olduğu gibi mutlak ve kayıtsız bir serbestliğe sahip olması mümkün değildir.

Denetimi ele aldığımızda; etkileşim ve örgütte haberleşme yönlerinden, “bir kimse (ya da örgüt) başka bir kimsenin ya da kümenin veya örgütün yapacağı şeyleri belirlerse ya da etkilerse orada denetim vardır” diyebiliriz.⁶⁹

Atay'ın saptamasından yola çıkarak, günümüzde, radyo ve televizyon kuruluşları, etkileşim ve örgütsel haberleşme yönünden kitlelerin yaptıkları şeyleri belirlemede, etkilemektedir ve bir denetim uygulamaktadır. Bunun sonucu olarak da kitle haberleşme araçlarından olan radyo ve televizyon kuruluşlarının işletilmesi, finansman kaynakları, personel rejimi, program durumu, siyasal rejimlerin müdahale ettiği ve denetlediği hususlar olmaktan çıkmamaktadır.⁷⁰

“Günümüzde medya ve devlet iç içe geçmiştir. Özerk ya da bağımsız veya kamu vicdanı olarak düşünülebilecek bir düzen şu an için pek mümkün değildir. Denetim sürecinde devlet bilgiyi, borcu ve şiddeti denetim altına almıştır. Ve toplu bir kimlik hedeflemiştir. Medya kuruluşları ise işi ve radyo ve televizyon kuruluşlarını denetim altına almış durumdadır.”⁷¹ Hem denetimi uygulayan hem de denetim uygulanan her iki tarafta da yasalar çerçevesinde belirlenen yasal düzenlemelere uyma zorunluluğu bulunmaktadır. Bununla birlikte, bütün yasal

⁶⁷ Vural, **Ön.ver.**, s.1.

⁶⁸ Sarmaşık, **Ön.ver.**, s.5.

⁶⁹ Atay, **Ön.ver.**, s.21.

⁷⁰ Wilbur Schamm, “Communication Development and the Development Process”, Pye der. Communications and Political Development Op.Cit. s.34-35'den Aktaran Oya Tokgöz, **Ön.ver.**, s.45.

⁷¹ Faruk Tarhan, Temel Demirer, **Medya Eleştirisi ya da Hermes'i Sorgulamak**, (Öteki Yayınevi, Mart 1999), s.65.

düzenlemelere rağmen denetimin, hangi tarafın egemenliği altında tam olarak yer aldığı henüz tam açıklığa kavuşmamıştır. Ortaya çıkan en önemli sonuç ise, dünyada bütün ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'deki radyo ve televizyon kuruluşlarının sonsuz bir özgürlük hakkı bulunmadığıdır. Bu kadar büyük bir gücün kamu yararı için denetlenmesi gerekmektedir. Bunun yanında devletin, iletişim alanında giderek artan gücünden ve etkinliğinden dolayı radyo ve televizyon kuruluşlarına karşı uyguladığı bir denetim mekanizmasının olması da kamu yararı taşımaktadır.⁷²

1.3. Denetim Kavramının Siyasal Rejimle İlişkisi

Denetim kavramının siyasal rejimle ilişkisini irdelemeden önce siyasal yapının ne olduğunu özetlemek yerinde olacaktır. "Siyasal en geniş anlamıyla belli amaç için çizilmiş belli politikalara göre yönetime ait demektir. Siyasal yapı ise belli amaçlar topluluğunun çıkarları gerçekleştirmek için inşa edilmiş, biçimlendirilmiş, yönetim ağları bütünüdür. Özetlersek, siyasal yapı, amaçlı politikaların tartışıldığı, yapıldığı, uygulamaya konduğu, gerektiğinde reformlara ve değişikliklere uğratıldığı kurumlar, yasalar ve ilişkiler bütünüdür."⁷³ diyebiliriz.

Siyasal rejimler, ülkelere göre, ülkelerin yönetim biçimlerine göre değişiklik göstermektedir. Fakat, hangi tip yönetim biçimiyle yönetilirse yönetilsin hemen her ülkede, kamu düzeni, kamu yararı, genel ahlak, genel sağlık ve milli güvenlik ile ilgili konuları etkileyebilecek radyo ve televizyon kuruluşları ve yayınları iletişim hizmetleri bulunmaktadır. Bütün bu kuruluş ve hizmetlerin amaç, plan ve teşkilatlarını sistemin ve kamunun yararı için gözetlemek, denetlemek ve değerlendirmekle görevlendirilmiş organlar bulunmaktadır. Bu organları da, radyo ve televizyon kuruluşlarını, yayınlarını ve iletişim hizmetlerini, içsel ve dışsal yapıları itibarıyla denetime tabi tutmaktadırlar.⁷⁴

"Siyasal sistemler yönetimlerini belirli bir inanca dayanarak gerçekleştirmek isterler ve yönetimlerinin dayandığı inançta rejimlerinin temelini oluşturur."⁷⁵

⁷² A.Raşit Kaya, **Kitle İletişim Sistemleri**, (Teori Yayın., Ekim 1985), s.27.

⁷³ İrfan Erdoğan, **İletişim, Egemenlik ve Mücadeleye Giriş**, (İmge Kitabevi, Mayıs 1997), s.194.

⁷⁴ Sarmaşık, **Ön.ver.**, s.6.

⁷⁵ Tokgöz, **Ön.ver.**, s.46.

Ve siyasal sistemin, yönetimine hizmet edecek ve halkın desteklemesini istediği, yalnızca halkın duymasını istediği şeyleri radyo ve televizyon gibi iletişim araçlarından aktarmak şeklinde bir isteği olabilir. Böylece yayın sektörünü yönetiminde ve denetiminde tutmak gibi bir girişimde bulunmayı düşünebilir. Veya radyo televizyon kuruluşlarını ve tüm iletişim sektörünü gerçeklerin aktarıldığı bir ortam olarak kullanma yoluna gidebilir.⁷⁶ Bütün bu seçeneklerden herhangi birisini seçmesi siyasal rejimin denetime bakış açısıyla ilişkilidir. Siyasal rejimin denetimi, kitle iletişim araçları üzerinde hangi tarzda kullanmak istediği, rejimin genel politikasına bağlıdır.

Rejimin üstlendiği toplumsal görev ve sorumluluklar her geçen gün artmaktadır. Bu görev ve sorumlulukların en önemlilerinden birisi de demokratik bir ortamda toplumun yaşamasıdır. Rejim, görev ve sorumluluklarının önemli bir bölümünü yerine getirirken kitle iletişim araçlarını kullanma gereği duymaktadır. Böylece rejimin iletişim ortamına ve kitle iletişim araçlarına müdahale zemini genişlemekte ve denetimi artmaktadır.⁷⁷

1.4. Siyasal Sistemde Denetimin İşleyişi

Denetim, her şeyden önce denetime konu olacak toplum, topluluk veya örgütün içinde yer aldığı sisteme uyum sağlamasını ve bütünleşmesini hedefler.⁷⁸ Böylece denetimin işleyişi sağlanmış olur. Bu nedenle, siyasal sistemde, denetimin işleyebilmesi için denetim konusunun sisteme uyumu ve bütünleşmesi birincil şart olarak düşünülmelidir.

Metin Kıratlı'ya göre, devletin tüm denetim normlarının temelinde ve özünde anayasal denetim esas alınmaktadır.⁷⁹

Anayasal denetimi, yürütme ve yargı denetimi olarak ayırabiliriz. Anayasanın korunması ve anayasa uygulamasının teminatlarını şöyle sıralayabiliriz.

⁷⁶ Tokgöz, **Ön.ver.**, s.47.

⁷⁷ Kaya, **Ön.ver.**, s.29.

⁷⁸ Atay, **Ön.ver.**, s.33.

⁷⁹ Metin Kıratlı, **Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi**, (Ankara: SBF Yayını, 1966), s.1-2'den Aktaran Nihat Gündüz, **Kalkınma İçin Sistemci Denetim** (Ankara: Kardeş Matbaası, 1974), s.29.

- 1- Halkın yönetime, denetime katılması, seçimler, kamuoyu denetimi, hür basın, yayın TRT vb. haberleşme, iletişim yollarıyla denetim, devlet kadar her bir vatandaşın da anayasaya bağlı yasamalar zorunluluğu buna örnektir. Yürütme ve yasama denetimlerin sosyo-ekonomik etkenlerin başında bütün anayasal denetimden etkilenirler.
- 2- Anayasaya bağlılık andı, bir anayasaya uyum teminatıdır. Bu and, hem yasama, yürütme hem de yargı denetimi için ortak bir esastır.
- 3- Parlamentar demokrasinin iki meclisli oluşu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin millet meclisi ve senatodan oluşması ve bunların karşılıklı denetim ilişkileri, bir koruma ve uyum teminatıdır. Her iki meclise soru, genel görüşme meclis soruşturması, meclis araştırması haklarının ve yetkilerinin verilmiş olması anayasa normunun korunması ve ona uyulması teminatıdır.
- 4- Referandumun denetime etkisi, kanunların referanduma sunulduğu yoluyla kamuoyu denetimi sağlanır. Bu ortak norm, yürütmenin ve yargının da içinde bulunduğu bir sistemci denetim normudur.
- 5- Parlamento komisyonlarının kanun tasarısı ve tekliflerinin anayasaya uygunluğunu saptaması, bir yasama denetimi yoludur.
- 6- Bazı başka ülkelerdeki meclis başkanlarının oya koyma yetkisi, İsveç gibi ülkelerde meclis başkanlarına anayasaya uygunluk tercihi ve takdir yetkisi verilen durumlar vardır. Bu örnekler kişilik yardımıyla denetim uzlaştırmaları ve denemeleri yetkileri verilmesini yansıtmaktadır.
- 7- Cumhurbaşkanı'nın veto hakkı bir anayasa norm teminatı sayılabilir. En azından ikaz ya da zaman yoluyla denetim gücü göstermektedir.
- 8- Anayasa Mahkemesi, Anayasayı koruma ve uyum teminatıdır. Anayasa mahkemesinin anayasayı korumadaki kıstasları, değer yargıları önemli ve ortak denetim normları olmalıdır.⁸⁰

Anayasanın 2.maddesinde, Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılan, Hukuk Devleti, ülkesinde yaşayan kişilere hukuk güvenliği sağlayan, yöneticilerinden

⁸⁰ Kıratlı, **Ön.ver.**, s.30'dan Aktaran Nihat Gündüz, **Ön.ver.**, s.30.

hukuka bağı oldukları devlettir⁸¹ olarak açıklanmaktadır. Bu nedenle bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kendi siyasal sisteminde yukarıda belirtilen maddelerde olduğu gibi yasama, yürütme ve yargıda denetimin her alanda işlemlerini sağlayarak, ülkede yaşayan kişilerin hukuk güvenliğini sağlamakla birlikte, yöneticilerinde hukuka bağı olmalarını denetlemektedir.

Siyasal sistemde denetim mekanizması, en çok iletişim araçlarını etkilemektedir. İletişim araçları ile siyasal kurumlar arasındaki ilişkinin temelinde iletişim kurumlarının ne düzeyde özerk olduğu ve bu özerkliğin ne tür yöntemler ile ve ne ölçüde kısıtlandığı sorusu yatmaktadır.⁸² Siyasal sistemde denetimin işleyişinin de en etkili mekanizmalarından birisi de kitle iletişim araçlarının kendisidir. Bunun nedeni demokraside kitle iletişim araçları beklentilerin çok titiz ilkelerle belirlenmiş olmasıdır. Kitle iletişim araçları siyasal sistem için bir çok hizmeti ve işlevi yerine getirmesi beklenmektedir. Bu hizmetleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Toplumsal ve siyasal çevrenin gözetimi, yurttaşların refahını olumlu ya da olumsuz biçimde etkileyecek gelişmelerin haber verilmesi,
- 2- Anlamlı gündem koyma, günün önemli sorunlarını bu sorunları gündeme getiren ve çözebilecek olan güçleri de içerecek biçimde saptama,
- 3- Siyasetçilerin ve diğer baskı ve çıkar gruplarının sözcülerinin anlaşılır ve aydınlatıcı görüşlerini aktarmaları için bir platform görevi görme,
- 4- Hem çeşitli görüş açıları arasında hem de iktidarı (şimdi ve gelecekte) ellerinde bulunduranlarla kitleler arasında diyalog sağlamak,
- 5- Resmi görevlilerin ellerindeki gücü nasıl kullandıklarına ilişkin hesap vermeleri için mekanizmalar sağlama,
- 6- Yurttaşların, siyasal süreçleri yalnızca izlemek ve hakkında konuşmaktan çok öğrenmeleri, tercih yapmaları ve katılmaları için teşvik etme,
- 7- Medya dışındaki güçlerin, kendi bağımsızlıklarını, dürüstlüklerini ve izleyicilere hizmet etme yeteneklerini yok etme çabalarına ilkeli biçimde karşı koyma.⁸³

⁸¹ Oğuz Onaran, Yavuz Sabuncu, **Türkiye'nin Devlet Yapısı**, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fak Yayınları No:415, Şubat 1991), s.55.

⁸² Bülent Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, (Ankara: İmge Kitapevi, Ekim 1995), s.11.

⁸³ Michael Gurevitch ve Jay G. Blumler, "Siyasal İletişim Sistemleri ve Demokratik Değerler", **Bilim Sanat**, Süleyman İrvan, **Medya Kültür, Siyaset**, (Ankara: 1999), s.202.

Bütün bu işlevlerin yerine getirilmesi hiç de kolay değildir. Siyasal sistemde denetimin işleyişinde, iletişim araçları ve sistem garip bir etkileşim içerisinde. Bunun nedeni, denetlenen konumunda olan iletişim sektörünün, aynı zamanda da denetleyen siyasal sisteme denetim de yardımcı kuvvet olarak üstlendiği bir görevinin olmasıdır.

2. ÖZDENETİM

2.1. Özdenetim Nedir?

Özdenetim, en kısa tanımıyla oto kontrol, bir kişinin, kurumun veya bir örgütün kendi kendini denetlemesi, kontrol etmesidir.⁸⁴

Bir başka deyişle hiçbir yasal yaptırım söz konusu olmadan bir takım ahlak kuralları çerçevesinde kişilerin, kurumların, örgütlerin veya toplumların kendi kendilerini denetlemesidir diye özdenetimi açıklayabiliriz.⁸⁵

Genel anlamda özdenetimin tanımından anlaşılacağı gibi özdenetimde denetim olduğu gibi yasal yaptırımlar söz konusu değildir. Daha açık tanımıyla özdenetim yasal veya anayasal sistem tarafından uygulanmamaktadır. Özdenetim, tamamen kişilerin, kurumların, örgütlerin veya toplumların ahlak kuralları ve toplumsal yapılarıyla işleyen yasal gücünden çok toplumsal gücün daha su yüzünde olduğu bir yaptırım sistemi olarak işlemektedir. Hukuksal boyutu ise dolaylı olarak özdenetimin uygulanmasına neden olmakta ve ortam hazırlamaktadır.⁸⁶

2.2. Medyada Özdenetim Kavramı

Medyada özdenetim, basın özgürlüğü ve ahlak, kamuoyunun, pek çok düşünürün ve medya çalışanlarının üzerinde çok fazla düşündüğü ve konuştuğu bir konudur. İletişim konusunda ortaya atılmış pek çok kuram çerçevesinde, medya (televizyon, radyo, gazete vb.) incelendiğinde, ortak görüş, bağımsız ellerde resmi

⁸⁴ Suat Gezgin, "Basın ve Özgürlük", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*, (Yıl:2, Sayı:11, Eylül-Ekim 1996), s.378.

⁸⁵ Zeynep Alemdar, *Oyunun Kuralı*, (Bilgi Yayınevi, Kasım 1990), s.13.

⁸⁶ Ragıp Duran, "Burası Dünya Polis Radyosu", *Global Medya Eleştirileri* (Ankara: YKY Yayınları, Mart 1999), s.96.

çevrelerde maddi ilişki bulunmayan, gerçekleri kamuoyuna aktaran bilgilendiren, eğlendiren ve kamuoyunun yararına çalışan ve bu yolla hükümeti denetleyen bir kitle iletişim araçları bütünü olarak düşünülmektedir. Bunun sonucunda medyanın kamuoyuna karşı sorumlu olduğu görüşü çok açık bir şekilde ortaya konmuştur.⁸⁷

Medyanın kendi kendini denetlemesi oto kontrol uygulaması, kamuoyunun korunması mı, yoksa kamuoyunun bilgi alma özgürlüğünün kısıtlanması mı olduğu ise tartışma konusudur. Bu konuda çok farklı görüşler bulunmaktadır.

Toplumsal sorumluluk çerçevesinde yaptırım gücü olmayan bu basın ahlak kuralları ne derece etkilidir? Bu sorulması gereken bir sorudur. Çünkü, bu tür kurallar mesleki bir sorumluluk içinde çalışan medya çalışanlarının üzerinde etkili olmakta ve baskı uygulamaktaysa da bu özelliği taşımayan gruplar veya kişiler için ise fazla bir yol gösterici etkisi bulunmamaktadır. Medyada özdenetim kavramının, gelişmesinde, eğitim ve kültür düzeyi gelişmiş çalışanların varlığı büyük yol kat edilmesine olanak tanımaktadır.⁸⁸

Özdenetim kavramını açıklarken kendi kendini denetleme olarak özetlemiştik. Medyada kendi kendini denetlemek için bazı uygulamalara gerek duymaktadır. Bu nedenle de ülkemizde ve dünyada medya kuruluşları kendilerini denetleyecek bazı kuruluşlar meydana getirmişlerdir. Bunlardan en önemlisi Basın Konseyi'dir. Dünyada ilk defa 1916 yılında bu uygulama yapılmaya çalışılmış ama ilk basın konseyi 1963 yılında İngiltere'de gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de ise basının özdenetimi konusunun gündeme gelmesiyle, 1960'ta kabul edilen Basın Ahlak Yasası ve Basın Şeref Divanı uygulaması ortaya çıkmıştır.⁸⁹ Fakat basın ahlak yasası ve basın şeref divanının kuralları özdenetim açısından bütün medyayı kapsamamaktadır.

Başka ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de "medyanın özdenetimini" sağlayacak bir kuruma ihtiyaç vardır. Bunun nedeni medyada özdenetim şu anda medya kuruluşlarının kendileri tarafından uygulanmaktadır. Özdenetim kavramı, ne yazık ki, her kurum tarafından farklı şekilde algılanmakta ve uygulanmaktadır.

⁸⁷ Demir, **Ön.ver.**, s.16-17.

⁸⁸ Alemdar, **Ön.ver.**, s.25.

⁸⁹ Aynı, s.75.

Bunun sonucunda da yasal düzenlemeler ile medya kuruluşları karşı karşıya gelmektedir.⁹⁰

2.3. Medyada Özdenetim Sisteminin İşleyişi

Medyada özdenetim sisteminin işleyişi bakımından farklı görüşlerle karşılaşılmaktadır. Bunun nedeni, daha önce Aysel Aziz'in görüşlerinde belirttiğimiz gibi, medyada özdenetim kavramının medya kuruluşları tarafından farklı olarak algılanması ve içsel yapı içerisinde farklı olarak uygulanmasıdır.

Ergun Kaftancı'ya göre medyada devletin uyguladığı bir sansür yoktur. Aksine kendi kendine uyguladığı bir oto kontrol vardır. Bu oto kontrol (özdenetim) en az devlet tarafından uğranılan sansür kadar çirkin, ayıp ve tehlikelidir. Bunun nedeni medyada işverenlerin, bazı çıkar gruplarıyla işbirliği yapmaları ve kendi çalışanlarına bu çıkar gruplarının menfaatleri doğrultusunda bir baskı uygulamalarıdır. Böylece ortaya çıkan kendi kendini denetim, halkın medyadan olması gerektiği şekilde faydalanmasını engellemektedir. Bunun sonucunda medya çağdaş normlar çerçevesinde gelişmemekte ve toplum nazarında bugünkü tartışmalı konuma düşmektedir.⁹¹

Medya bugün TRT dışında özel sektörü temsil etmektedir. "Özel sektör iletişimi egemen sunumlardan oldukça farklı bir biçimdedir. Özel sektörün kendi örgütsel yapısı içindeki iletişimi, teşebbüsün ekonomik amaçlarını gerçekleştirme için gerekli ve zorunlu olan ilişkilerin getirdiği iletişim biçimidir. Bu biçim neyin ne kadar, nerede, ne biçimde ve ne tür bir emek gücü kullanılarak üretileceği hakkında verilen ekonomik kararlar ve bu kararların yürütülmesiyle ilgilidir."⁹²

Bu nedenle medyada özdenetim sisteminin oluşması ve uygulanmasında yukarıda belirtilen görüşler büyük önem taşımaktadır. Medyada özdenetim özel sektörün ihtiyaçlarına hizmet edecek biçimde düzenlenmektedir. Özdenetimin işleyişi sektörün devamlılığını tehdit etmemelidir. Bunu sağlamak için ise; medya kuruluşları, kendi içsel yapılarına uygun olarak ve kendi sistemlerinin devamını sağlayacak şekilde bir özdenetim sistemi uygulama yoluna gitmektedir.

⁹⁰ Aysel Aziz, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı, **Ön.ver.**, s.362.

⁹¹ Ergun Kaftancı, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı, **Ön.ver.**, ss.379-380.

⁹² İrfan Erdoğan, **İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş** (İmge Kitabevi, Mayıs 1997), s.218.

Medya kuruluşlarının kendilerine uygun gördükleri bir özdenetim sistemi kurmaları ve bunu uygulamaları, özdenetimin bir kuruluş tarafından yapılmaması ve belli kurallara bağlanmaması her kurumun farklı bir özdenetim uygulamasına neden olmaktadır. Bu yüzden medyada özdenetim sistemi dediğimizde bu sistemin ortak işleyişine yönelik bir görüş belirtmemiz mümkün değildir. Çünkü her kurum kendi amaç, istek ve ekonomik yapısına uygun olarak özdenetim kuralları uygulamaktadır.

Bütün bu görüşlerin yanında mutlak olan şey, her medya kuruluşunun farklı şekilde işliyor olsa bile bir iç denetimi sağlayan, özdenetiminin varlığını koruyan bir yayın denetim kurulu oluşturması zorunluluğudur. “Radyo ve Televizyonların Uyması Gereken Asgari Şartlar Hakkında Yönetmeliğin, Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Kuruluşu Hakkındaki 19. maddesine göre, özel radyo ve televizyon kuruluşları, yayınlarının 2984 sayılı kanunda ve bu kanuna dayanılarak yürürlüğe konulan yönetmeliklerde öngörülen ilke, kural ve yükümlülüklerle uygunluğu sağlamak üzere kendi mensuplarından oluşacak en az 3 kişilik bir yayın iç denetim (özdenetim) kuruluşu oluştururlar”⁹³ olarak belirlenmiştir.

Bu nedenle, medyada özdenetim sisteminin işleyişi her medya kuruluşuna göre farklılık gösterse de özdenetim sisteminin oluşmasını garanti edecek fakat kuralları medyanın kendi içsel yapısı tarafından belirlenen bir özdenetimin var olduğu bir gerçektir.

3. ÖZEL RADYOLARIN ORTAYA ÇIKMASIYLA GELİŞEN HUKUKSAL DEĞİŞİMLER

3.1. Özel Radyoların Siyasal Sistem Tarafından Denetlenmesi

Türkiye’de yayın yapmakta olan özel radyolar, siyasal sistem tarafından denetlenmektedir. Bu denetim, hem hukuksal hem de toplumsal boyutta gerçekleşmektedir.

3.1.1. Hukuksal Denetim

Günümüzde, Türkiye’de yayınmakta olan pek çok özel radyo bulunmaktadır. Bu radyoların yayınlarının bire bir denetlenmesi mümkün değildir. Bunun yanında siyasal sistem yürürlüğe koyduğu yasalar ve yasalarda yaptığı düzenlemeler ile özel radyoların yayınlarının hukuksal boyutta denetime tabi tutulmasını sağlamaktadır.

3.1.1.1. 1982 Anayasası’nın 133.Maddesinde Yapılan Değişiklik

1982 Anayasası’nın 133.maddesinin değiştirilmeden önceki hali şöyledir:

“F.Radyo ve Televizyon İdaresi ve kamuyla ilişkili ajansları

Madde 133.Radyo ve televizyon istasyonları ancak devlet eli ile kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenlenir.

Kanun Türk devletinin varlık ve bağımsızlığını, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü, toplumun huzurunu, genel ahlaki ve Anayasanın 2.maddesinde belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerini koruyacak tarzda yayın yapmasını düzenler ve kurumun yönetim ve denetiminde, yönetim organlarının oluşturulmasında ve her türlü radyo ve televizyon yayınlarında tarafsızlık ilkesini gözetir.

Haber ve programların seçilmesi, işlenmesi, sunulması ve milli kültür ve eğitime yardımcı görevinin yerine getirilmesi, haberlerin doğruluğunun sağlanması esasları, organların seçimi, görev, yetki ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.

Yukarıdaki ikinci fıkra hükümleri kamu iktisadi teşebbüsü niteliği taşıyan ve devlet yahut diğer kamu tüzel kişiliklerinden mali yardım gören haber ajansları hakkında da uygulanır.”⁹⁴

1982 Anayasası’nın 133.maddesi 8.7.1993 tarihli TBMM oturumunda şöyle değiştirilmiştir:

“Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek, kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

Devletçe kamu tüzel kişiliği olarak kurulan radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzel kişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.”⁹⁵

⁹³ Erol Çetin, **Ceza Hükümleri Açıklamalı İçtihatlı Basın Yasası ve İlgili Mevzuat**, (Ankara: Adil Basımevi, 1996), s.173.

⁹⁴ Atilla Özer, **Gerekçeli ve 1961 Anayasasıyla Mukayeseli 1982 Anayasası**, (Ankara: Bilim Yayınları, Hukuk Dizi:2, 1984), s.506.

⁹⁵ **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, Kanun No:2709, Kabul Tarihi:18.10.1982, (Alkım Yayınevi), s.72.

1982 Anayasasının 133. maddesinin değiştirilmiş halinde, “kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir” ibaresi bulunmaktadır. Bu her ne kadar serbest olursa da kanun yoluyla bir denetimin varlığının açık bir göstergesidir.

3.1.1.2. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluşları ile İlgili Hukuksal Düzenlemeler

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun’un 8. maddesinin h bendi, “Radyo-televizyon yayınlarını izleme sistemleri kurarak yayınların 4. maddeye ve bu alanda Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalara uygunluk açısından denetlenmesini yapmak” hakkını RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu)’e vermiştir.⁹⁶

3984 sayılı Radyo-Televizyonların Kuruluşu Hakkındaki Kanunun 4. maddesi, yayın ilkelerini kapsamaktadır. Radyo ve televizyon yayınları kamu hizmeti anlayışı içerisinde aşağıdaki ilkelere uygun olarak;

- a) Türkiye Cumhuriyeti’nin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne,
- b) Toplumun milli ve manevi değerlerine,
- c) Anayasanın genel esaslar kısmında yer alan ilkelere, demokratik kurallara ve kişi haklarına,
- d) Genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına,
- e) Anlatım özgürlüğüne, iletişim ve yayında çoğulculuk esasına,
- f) İnsanların ırk, cinsiyet, sosyal sınıf ve dini inançlarına dolayısıyla hiçbir şekilde kınanmaması ilkesine,
- g) Toplum şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevk eden ve toplumda nefret duygusu oluşturacak yayınlara imkan verilmemesi ilkesine aykırı olmamak,
- h) Türk milli eğitiminin genel amaçlarına, temel ilkelerine ve milli kültürün geliştirilmesi ilkesine,
- i) Yayınlarda adalet ve tarafsızlığa yasalara saygı olma esasına,
- j) Kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliği taşıyan yayın yasaklarına,
- k) Özel amaç ve çıkarlara hizmet eden ve haksız rekabete yol açıcı yayın yapmaması esasına,
- l) Haber ve olayların çabuk ve doğru bir şekilde sunulması ilkesine,
- m) Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayın yapmaması esasına,
- n) Aksi, yargı kararıyla kesinleşmedikçe hiç kimsenin suçlu olarak ilan edilemeyeceği ilkesine,
- o) Kişi ya da kuruluşların cevap ve tekzip haklarına saygılı olunması ilkesine,

⁹⁶ RTÜK Radyo ve Televizyon Üst Kurulu 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun Yönetmelik ve Tebliğler (Aralık 1996), s.13.

p) Haberlere, spor programlarına ve reklamlara ayrılmış zamanlar hariç olmak üzere, yayıncıların, yayın zamanlarının en az yarısının yerli yapımlara ayrılmasını sağlamak, bu oranı seyircilerin taleplerini göz önüne alarak veya yayıncının haber verme, eğitim, kültür ve eğlendirme sorumluluklarını dikkate alarak yayın türleri ve süreleri ile asgari niteliklerini de öngörmek suretiyle aşamalı bir biçimde gerçekleştirmeleri hususlarına,

r) Bilgi iletişim telefonları yoluyla yarışma ve benzeri yöntemlere başvurmamak ve bunların sonucunda dinleyici veya seyircilere ikramiye vermemek veya ikramiye verilmesine aracılık yapmamak, lotaryaya fırsat bırakmamak esaslarına,

s) Demokratik kurallar çerçevesinde kamunun siyaset, eğitim ve kültürel alanlarda beklentilerine cevap verecek şekilde demokratik gruplar ve siyasi partiler arasında fırsat eşitliğinin sağlanması esasına,

t) Radyo ve televizyon yayınlarının, Türkçe yapılması ancak evrensel kültür ve bilim eserlerinin oluşturulmasında katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya bu dillerde haber iletilmesi amacıyla bu dillerin kullanılabilmesi,

Türkçeyi aşırıya kaçmadan özellikleri bozulmadan konuşma dili olarak kullanmak, milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak çağdaş eğitim ve bilim dili halinde gelişmesini ve zenginleşmesini sağlamak esasına,

u) Türk müzik sektörünün gelişimine katkıda bulunmak ilkesinden hareketle müzik yapımcıları ve telif hakkı sahiplerinin haklarını tanımak ve ihlal etmemek esasına uymak suretiyle yapılır.⁹⁷

olarak belirlenmiştir.

Radyo-televizyonların kuruluşları hakkındaki kanununun 30.maddesi "Özel radyo ve televizyon kuruluşlarının uyması gerekli asgari idari, mali ve teknik şartlar ile yayın alanı, yayın saat ve süreleriyle ilgili esaslar Radyo ve Televizyon Üst Kurulu" tarafından tespit edilir."⁹⁸ olarak ifade edilmektedir. Hem 4. hem de 8. maddeyi kapsamaktadır.

Bu nedenle, özel radyolar siyasal sistem tarafından hukuksal olarak denetime tabi tutulmaktadır. 3984 sayılı RTÜK Kanunu, siyasal sisteme hukuksal boyutta, özel radyolara denetim uygulama hakkı vermiştir.

3.1.2. Toplumsal Denetim

Türkiye'de yayın yapmakta olan özel radyoların denetlenmesi yalnızca hukuksal boyutta yapılmamaktadır. Siyasal sistemin yürürlüğe koyduğu yasalar ve yasalarda yaptığı yasal düzenlemeler yanı sıra özel radyoların yayınları toplumsal bir denetimden de geçmektedir. Toplum içinde yer alan bireyler gruplar ve gönüllü

⁹⁷ RTÜK, Kanun Yönetmelikler ve Tebliğler, **Ön.ver.**, s.10-11.

⁹⁸ Aynı, s.20.

örgütler, yayın kurulları, kurumlar, uluslararası ve ulusal şirketler ve profesyoneller özel radyoların yayınları çok farklı biçim ve oranlarda bir denetim uygulamaktadır.

3.1.2.1. Bireyler

Özel radyoların yayınlarının, hedef kitlesi, toplum içinde yer alan bireylerdir. Özel radyoların yayınları bireylere yapılan bir satışır. Bunun nedeni, özel radyolar bir kitle iletişim aracı olmasının yanında, haber, müzik, bilgi ve eğlence satışı yapan bir ticari şirkettir. Bu özelliklerinden dolayı da, birbirleriyle rekabet halinde bulunmaktadırlar. Toplumda “rating” olarak bilinen reklam gelirleri, özel radyoların finansman kaynağıdır ve finansman kaynağının çoğalması, reklam gelirlerinin çokluğuna bağlıdır. Bu yüzden özel radyolar yayınlarında, ilginçlik, farklılık yakalamak ve bireyleri kendilerine çekmek, dinletmek zorundadırlar. Fakat dinlenirliği sağlamaya çalışırken, bazen kişilere zarar verebilecek saldırı niteliği taşıyan yayınlarda yapmaktadırlar.⁹⁹

Anayasal sistem, hukuksal olarak kitle iletişim araçlarını denetlerken, yasal düzenlemeler ile özel radyoların uymaları gereken kuralları belirlemiştir. Bunun yanında hukuksal denetimden ayrı olarak toplumsal denetim içerisinde, bireylerin anayasada belirlenmiş ve kitle iletişim araçlarından görebilecekleri zararlara karşı kendilerini korumalarına olanak tanıyan yasal düzenlemeler ve kanunlar bulunmaktadır.¹⁰⁰

“Medeni kanuna göre gerçek kişilik bireyin doğumuyla başlar ve ölümüne kadar devam eder.”¹⁰¹ Bu bireyin anayasa ile belirlenmiş en tabii hakkıdır. Bu hak ile birlikte birey, gerçek bir kişi olarak kişilik haklarına sahip olmuştur.

Kişilik hakkını;

“kişinin toplumda mevcut olabilmesi, bir yer edinebilmesi ve bunu devam ettirebilmesi ile, toplumdaki diğer kişilerden ayırt edilmesini sağlayacak, yani ferdileşebilmesi için gerekli olan tüm değer ve varlıklar üzerindeki hakır.”¹⁰²

⁹⁹ Gürsel Öngören, **Televizyon ve Radyoda Kişilik Haklarına Saldırılarına Karşı Hukuki Başvuru Yolları**, (İstanbul: Der Yayınları, 1996), s.12.

¹⁰⁰ Cevat Özel, **Türk Medya Hukuku**, (İstanbul: Alfa Yayınları, Ekim 1999), s.2.

¹⁰¹ Seçil Banar, “Kişilik Hakları Açısından Yazılı Basında Eleştiri;Yorum Hakkı Şevki Yılmaz Örneği” Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2001) s.69.

¹⁰² İlknur Serdar, **Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Hakkının İhlali ve Kişiliğin Korunması**, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 1999), s.27.

diye tanımlayabiliriz.

Bu nedenle, kişilik hakları kişinin doğumuyla başlamakta ve ölümüne kadar devam etmektedir.

Daha önce de sözedildiği gibi, özel radyoların ortaya çıkması ve bir ticari şirket olarak rekabet içinde bulunmaları, dinlenirliği sağlamak, gelir temin etmek ve varlıklarını sürdürmek için gösterdikleri çabalar zaman zaman kişilik haklarına tecavüz niteliği taşımaktadır.

Anayasal sistem, kişilik haklarını korumak amacıyla “yapılan yayınlarla kişilerin şeref ve haysiyetlerine saldırılması, özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi, hakikate aykırı bilgilerin topluma aktarılması durumlarında Anayasa’nın 32., 5680 Sayılı Basın Kanunu’nun 19., 2954 Sayılı Kanun’un 28. maddelerine göre kişiler açısından cevap ve düzeltme hakkı doğar” demektedir.¹⁰³

Anayasanın 32. maddesinde yer alan Düzeltme ve cevap hakkı şöyledir: “Düzeltme ve cevap hakkı ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanun ile düzenlenir. Düzeltme ve cevap yayınlanmazsa, yayınlanmasının gerekip gerekmediğine hakim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.”¹⁰⁴

Bunun yanında, özel radyo ve televizyonların yayınlarıyla kişilik hakları saldırıya uğramış olan kişiler, Türkiye’nin neresinde olurlarsa olsunlar, ilk müracaatlarını direkt olarak yayını yapan medya kuruluşan değil Ankara Sulh Ceza Hakimine yapmak mecburiyetindedirler.¹⁰⁵

Özel radyoların yayınlarından, zarar gördüğünü düşünen kişilerin anayasanın 32. maddesi olan Düzeltme ve Cevap Hakkını kullanması, kişilerin kendi haklarını korumalarının yanısıra siyasal sistemin özel radyoları, toplumsal boyutta bireyleri kullanarak denetlemesine de imkan sağlamaktadır. Böylece dolaylı olarak bir denetim uygulanmış olmaktadır.

¹⁰³ Cevat Özel, **Ön.ver.**, s.2.

¹⁰⁴ **82 Anayasası**, 1997, s.18.

¹⁰⁵ Cevat Özel, **Ön.ver.**, s.2.

3.1.2.2. Gruplar ve Gönüllü Örgütler

Özel radyoların yayınları, gruplar ve gönüllü örgütler tarafından bireylerden daha fazla denetlenmektedir. Bunun en önemli nedeni grupların çeşitli fırsatlar ile toplantılar düzenlemeleri ve kendileri haber kaynağı olarak haberlere konu olmalarıdır.¹⁰⁶

Bunun yanında, grupların çeşitli yollar ile parlamentoyu, iletişim alanıyla ilgili yasal düzenlemeleri etkileyebilecek yatırımları bulunmaktadır. Böylece gruplar ve gönüllü örgütler yayını çeşitli yol ve fırsatlarla denetleyebilmektedirler.¹⁰⁷

Türkiye’de medyanın özellikle özel radyo ve televizyonların, gruplar ve gönüllü örgütler tarafından denetlenmesi gayri resmi bir şekilde olmaktadır. Bunun nedeni Türkiye’de immediast tarzında örgütlenmiş gruplar ve toplumsal örgütler bulunmamaktadır. Medyanın siyasal sistemin emrinde olduğunu düşünen ve medyayı devletin ideolojik aygıtı olarak değerlendiren kişilerin oluşturduğu bir örgüt olan immediast bu konuda bir bildirge yayınlamıştır. Fakat Türkiye’de bu işlevi gören bir grup ve gönüllü örgüt bulunmamaktadır.¹⁰⁸

Bunun tam aksine gruplar ve gönüllü örgütler siyasal sistemin uyguladığı denetimiyle hem yasal düzenlemeler bazında hem de bu düzenlemeleri etkileyecek yatırımlar bazında tam bir işbirliği içerisinde bulunmaktadırlar.

3.1.2.3. Yayın Kurulları

Daha önce hukusal denetim bölümünde de belirtildiği gibi, özel radyoların yayın yapmaya başlamasıyla birlikte, yayında uymaları gereken kurallar 3984 Sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluşları ve Yayınları Hakkındaki Kanun ile düzenlenmekte, bu Kanun aynı zamanda Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından uygulandığı için toplum tarafından RTÜK Kanunu olarak bilinmektedir.

“İster devlete ait olsun, ister özel kişi ve kuruluşlara ait olsun, radyo ve televizyonlarda belirlenen yayın ilkelerine aykırı hareket edildiğini ve bunun sonucunda maddi ve manevi zarara uğradığını düşünen vatandaşlar, yayının

¹⁰⁶ Sacide Vural, **Kitle İletişiminde Stratejiler**, (Ankara: 1994), s.150.

¹⁰⁷ Aysel Aziz, “3984 Sayılı Radyo ve Televizyon Yasası”, (Ankara Ü.S.I. Yıllık 93’den ayrışım. Ankara: 1994), s.17’den Aktaran Sacide Vural, **Ön.ver.**, s.150.

¹⁰⁸ Noam Chomsky, **Medya Denetimi**, (İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık, Ekim 1993), s.8.

yapıldığı tarihi, yayını yapan radyo veya televizyonun ismini, yayınlı ilgili diğer bilgileri mümkün olduğu kadar derlemek ile keyfiyeti bir dilekçede özetleyerek Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na iletebilirler. Bu dilekçenin vatandaş tarafından verilmesi şikayet hakkının kullanılmasıdır.¹⁰⁹

Vatandaşın, özel radyo ve televizyonların yayınlarından kendi bir zarar görmese bile yayında ilkelere aykırılığı tespit ettiği durumlarda, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na ihbar etme hakkı bulunmaktadır. Yapılan ihbarlar Radyo ve Televizyon Üst Kurulu İzleme ve Değerlendirme Daire Başkanlığı'na değerlendirilmektedir. Eğer şikayet, yayın kurulunca uygun görülürse, özel radyo ve televizyonlar için 3984 Sayılı Kanun'un 33. maddesindeki uyarı veya geçici olarak yayının bir yıla kadar durdurulması kararları verilebilmektedir.¹¹⁰

RTÜK Kanunu, hukukdenetim kapsamına girmektedir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun İzleme ve Değerlendirme Daire Başkanlığı da RTÜK Kanunlarını uygulamakla yükümlüdür. Asıl dikkat edilmesi gereken nokta ise, siyasal sistemin, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun vatandaşlara tanıdığı bu hakkı kullanarak, özel radyo ve televizyonları toplumsal bir denetime tabi tutmasıdır. Bir anlamda vatandaşlar, ihbar haklarını kullanarak özel radyo ve televizyonlara karşı RTÜK'ün casusluğunu yapmaktadırlar.

3.1.2.4. Kurumlar

Siyasal sistem özel radyoları toplumsal açıdan denetlerken, kurumları da kullanmaktadır. Daha doğrusu bu etkileşim iki yönlü olmaktadır.

Toplum içerisinde yer alan çeşitli bakanlıklar ve genel müdürlükler örneğin, basın yayın genel müdürlüğü, kamusal kuruluşlar, çiftçi örgütleri, işçi sendikaları, siyasal partiler gibi tüzel kişiliklerin aralarında bulunduğu bu kurumlar, temsilcisi olduğu toplumsal grupların görüşlerini destekleyerek topluma bilgi yayan, böylece bir yönüyle gerçeklerin görülmesini, öteki yönüyle halkla ilişkiler hizmetini sağlayan bir rol oynamaktadır. Halkın düşüncelerini alarak yönetime, yönetimin düşüncelerini alarak halka ulaştıran ve bir iletişim halkası kuran halkla ilişkiler bu yolla kurumlarının yayını denetlemesini sağlamaktadır.¹¹¹

¹⁰⁹ Cevat Özel, **Türk Medya Hukuku**, (İstanbul: Alfa Yayınları, Ekim 1999), s.16.

¹¹⁰ Aynı, s.17.

¹¹¹ Sacide Vural, **Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri**, (Ankara: 1994), s.151.

Kurumlar sistem tarafından denetlenmektedir. Kurumlarda yayını denetlemektedir. Böylece özel radyoların yayınlarının denetlenmesi toplumsal boyutta zincirleme bir denetim uygulanması yolu ile yapılmış olmaktadır.

3.1.2.5. Uluslararası ve Ulusal Şirketler

Toplumsal denetim, uluslararası ve ulusal şirketler aracılığıyla da uygulanmaktadır. Özellikle özel yayın örgütlerinin dış kaynaklı yayınlara kendi yayın pazarlarında yer vermesi, yabancı kaynaklı, iletişim örgütlerinin de denetim alanında devreye girmesine olanak vermektedir. Yayında uluslararası şirketlerin varlığı nedeniyle dış haber kaynaklarından faydalanılması, uluslararası iletişim örgütlerinin de denetime katılmasına olanak tanımaktadır.¹¹²

Toplumun seçtiği şirketler, yayınlarını kabul ettiği firmalar, yayınların kalitesini ve neyin yayınlanıp yayınlanmayacağını belirlemektedir.

Ulusal düzeyde olaya bakıldığında, iletişim örgütlerinin Türkiye'deki yayınlara yaptığı övgü ve yergiler, özel radyo ve televizyonların yayınlarının, ulusal düzeyde iletişim örgütlerinin denetlenmesi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca birbirlerinden bilgi, program alışverişinde bulunmaları Türkiye'deki yayınların ulusal düzeyde farklı iletişim şirketlerince denetlenmesi olarak da düşünülebilir.¹¹³ Bütün şirketler günümüzde dinlenirliği sağlamakla meşguldür. Toplumun beğenisi ve dinlenirlik en önemli kriterdir. Buradan yola çıkarak şunu ifade edebiliriz ki toplumun beğenmediği bir yayıncılık anlayışı zaten uzun zaman varlığını sürdüremez. Bunun en önemli göstergesi siyasal sistemin, topluma daha önce de belirtildiği gibi verdiği yetkiler ile ve bu yetkileri kullanmasını isteyerek kamuoyunu harekete geçirmesidir.

“Medya mensuplarına göre hakimiyeti gerçekte kullanan kamuoyudur.”¹¹⁴

3.1.2.6. Profesyoneller

Özel radyolar, sistem tarafından denetlenirken en büyük toplumsal denetim yayın çalışanlarından gelmektedir. Yayın çalışanları yayını her aşamada

¹¹² Sacide Vural, **Ön.ver.**, s.152.

¹¹³ **Aynı**, s.152.

¹¹⁴ Metin Eriş, “Kitle İletişim Araçlarının Artan Gücü”, **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**. Sayı:11, Yıl:2, Eylül-Ekim 1996, s.524.

denetlemektedirler ve bu denetleme yayıncının eğitim, kültür düzeyine, dini ve ahlaki değerlere bakış açısına, dünya görüşüne bağlı olarak şekillenmektedir. Bunun sonucunda da yayını gerçekleştiren kişi kendi görüşleri doğrultusunda bir denetleme uygulamaktadır.¹¹⁵ Fakat bunun tam olarak özdenetim olduğundan bahsedilemez.

Mesleki anlamda yazılı, görsel ve işitsel medya çalışanları birlik, dernek, sendika ya da benzeri kurumlarda ya tek tek haberler üzerine tartışmalar açarak ya da genel olarak meslek ahlak ilkeleri, çalışma koşulları gibi konular üzerinde yoğunlaşarak girişimlerini sürdürmektedir. Dev medya holdinglerine karşı koymaya çalışmalarıdır.”¹¹⁶ Medyada bu kişilerin yası hızla artmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise, medya devleri ile siyasal sistem arasında sıkışmalarıdır. Denetimi kime ve ne şekilde uygulayacakları hakkında kararsız kalmalarıdır.

3.2. Ulusal Ölçekli Özel Radyoların Özdenetim Sürecinin Uygulandığı Alanlar

3.2.1. Hukuksal Özdenetim

Ulusal ölçekli özel radyolar özdenetim sürecini uygularken hukuksal özdenetime en fazla önem vermektedirler. Bunun en önemli nedeni, hukuksal özdenetimin uygulanmadığı bir ortamda yayıncılığın yapılması mümkün değildir. RTÜK Kanunu’ndaki hükümler özel radyoları bu koşullarda yayıncılığa mecbur bırakmaktadır.

3.2.1.1. RTÜK Yasası

3984 Sayılı RTÜK Yasası, radyo ve televizyonlara ait çeşitli düzenlemeler ve sınırlamalar getirmiş ve bunların detaylarını göstermek üzere çeşitli yönetmelikler çıkarılmıştır. Bunlardan birisi de, aşağıda değineceğimiz yönetmeliktir.

¹¹⁵ Sacide Vural, *Ön.ver.*, s.151.

¹¹⁶ Ragıp Duran, *Burası Dünya Polis Radyosu, Global Medya Eleştirileri*, (İstanbul: YKY Yayınları, Mart 1999), s.97.

“Radyo ve Televizyon Yayın Kuruluşlarının Kuruluşlarında Uyması Gerekli
Asgari İdari ve Mali Şartlarla Yayın Alanı, Yayın Saat ve Süreleri Hakkında
Yönetmelik

Resmi Gazete Yayın Tarihi: 16 Mart 1995.

Resmi Gazete Sayısı: 22229

Yayın Denetim Kurulu

Madde 19. Özel radyo ve televizyon kuruluşları yayınlarının 3984 Sayılı Kanunda ve bu Kanuna dayanılarak yürürlüğe konulan yönetmeliklerde öngörülen ilke, kural ve yükümlülüklerle uygunluğunu sağlamak üzere, kendi mensuplarından oluşacak en az 3 kişilik bir yayın içdenetim (özdenetim) kurulu oluştururlar.”¹¹⁷

Hukuksal olarak özdenetimin uygulanmasında, RTÜK yasasının 19. maddesinde ifadeler, özdenetimin varlığını teminat altına alan zorlayıcı hükmüdür. Özel radyolar yayın ilkelerini belirlerken RTÜK yasasına göre özdenetimi sağlayacak bir kurul oluşturmak zorundadırlar.

3.2.1.2. Kurumlar

Kurumlar¹¹⁸ özdenetim sürecinin işleminde önemli bir rol oynamaktadır. Özel veya kamusal nitelikteki kurumlar, yayın hayatının en önemli bilgi kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Yapımcılar ve programcılar yayınlarını yaparken herşeyden önce bu kaynaklardan gelen her türlü bilgiyi evvela kurumların bakış açısına göre değerlendirme eğilimi göstermektedirler. Bunun nedeni, yayıncının programında güç odaklarını rahatsız etmeden, dengeleri bozmadan yayın hayatını devam ettirme çabasıdır.¹¹⁹

Bu çabaya özen gösterilmediği durumlarda yapımcıların ve programcıların karşılaştığı problemler herkes tarafından bilinen bir gerçektir.¹²⁰

Böylece özdenetim süreci yayıncının ileride karşılaşılabileceği zorlukları hesaplayarak, buna yönelik önlemler alması ile gerçekleşmekte, kurumlar ile herhangi bir çatışmaya girilmemeye özen gösterilerek kurumların özdenetime etki etmesine olanak sağlanmış olmaktadır.

¹¹⁷ RTÜK, **Kanun Yönetmelikler ve Tebliğler**, (Aralık 1996), s.170.

¹¹⁸ Kurumlar konusunda bilgi için bakınız yukarıda 3.1.2.4.

¹¹⁹ Sacide Vural, **Ön.ver.**, s.146.

¹²⁰ Bu özen gösterilmediği takdirde olabilecekler hakkında bkz. Uğur Demiray, “İletişim Özgürlüğü ve Medya Etiği”, **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**. (Sayı:II, Yıl:2, Eylül;Ekim 1996), s.265-267.

3.2.1.3. Profesyoneller

Profesyoneller olarak adlandırdığımız medya çalışanları hukuksal özenetimi, genellikle uygulamakla kendilerini sorumlu hissetmektedir. Bunun nedeni, örneğin 3984 sayılı RTÜK Kanunu'nun 4. maddesinde yer alan yayın ilkelerine uygun olmayan veya kişilik haklarına saldırı niteliği taşıyan yayınlar yaptıklarını ya kendileri için doğrudan bir sorumluluk doğabilmekte veya mensup oldukları kuruluşun karşılaşacağı yaptırımlar dolayısıyla dolaylı olarak zarar görmek tehlikesiyle karşılaşmaktadır.¹²¹

3.2.2. Toplumsal Özenetim

Ulusal ölçekli yayın yapan özel radyoların özenetim sürecinin uygulandığı alanlardan birisi de toplumsal özenetimidir.

Genel bir ifadeyle söylemek gerekirse, özel radyolar için önemli olan toplum kesimi, ulaşmak istedikleri hedef kitledir. Diğer medya kuruluşları gibi, özel radyolarda mümkün olduğunca fazla kitleye ulaşmaya çalışmaktadır.

Özel radyoların birer ticari kuruluş olduğunu ve gelirlerinin büyük bir kısmının reklamlardan geldiğini gözönünde bulundurduğumuzda rating adı verilen izlenme oranları reklam geliri açısından büyük önem taşımaktadır.

Yapılan bazı araştırmalar, reklamverenler açısından çalışan ve çalışmayan kadın dinleyici oranlarının büyük önem taşıdığını ortaya koymuştur.¹²² Bu nedenle, özel radyolar yayınların ticari başarıları açısından önem taşıyan kadın dinleyicileri etkileyecek ve onlarda olumsuz tepkiler uyandırmayacak yayın politikaları izlemek zorunluluğunu hissetmektedirler.

Bunun yanı sıra toplumun her kesiminden dinleyicilerin şikayet haklarını kullanmalarına yol açmayacak ve kişilik haklarına saldırı niteliği taşımayacak yayınlar yapma gereğini hissetmektedirler. Bu hususlar, hem yayın çalışanları, hem kuruluşların başarısızlığa uğramamaları açısından bir oto-kontrol mekanizması geliştirmelerine yol açmaktadır.

¹²¹ Örn. Medya çalışanının yaptığı yayın yüzünden çalıştığı kurumun kapatma cezası alması o kişinin işini kaybetmesi veya özlük haklarının kısıtlanması gibi tehlikeler içerebilecektir.

¹²² Ender Uslu, (Show Radyo Genel Yayın Yönetmeni) ile 16.Ağustos.2001 tarihinde yapılan görüşme.

Ayrıca her geçen gün aralarına yenilerinin eklendiği ulusal düzeyde yayın yapan özel radyolarda artan rekabet ortamı radyoları özdenetim işlevini daha da ciddiyetle yapmaya mecbur bırakmaktadır.

Böylece dinleyici kaybını en aza indirmek hatta mümkün olduğunca bu kitleyi genişletmek amacı güden özel radyolar, dinleyici tepkilerini her zaman gözönünde bulundurmaya çalışmakta; bu nedenle de, toplum, dolaylı olarak ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların uyguladığı özdenetimin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

3.3. Türkiye’de Ulusal Yayın Yapan Özel Radyoların Özdenetiminin Kapsamı

3.3.1. Devlet Kurumları Açısından

Ulusal yayın yapan özel radyoların, özdenetiminin kapsamına, devlet kurumları açısından baktığımızda, Radyo Televizyon Üst Kurulu’nun yapısının belirlenmesinde iktidar partilerinin ağırlıklı bir söz hakkının bulunduğu görülmektedir. (RTÜK Kanunu, Madde 5). Haluk Şahin’in de belirttiği gibi Radyo Televizyon Üst Kurulu’nda, siyasi iktidarın ağırlık taşıması, ayrıca ruhsat süresinin 3 yıl gibi kısa sayılabilecek bir süre olması, ruhsat almış bir özel radyonun ruhsatını yenileme sürecini de yayına başladığı andan itibaren başlatmasını gerektirmektedir. Bu durum ise, ister istemez, özel radyoların günün siyasi iktidarını kollayan bir özdenetim mekanizması geliştirmelerini zorunlu kılmaktadır.¹²³

“Üstelik şu andaki özel radyoların hepsinin aynı anda izin alacağı düşünülürse aşağı yukarı aynı dönemlerde ruhsatların yenilenmesi gündeme gelecektir.”¹²⁴ Bu da özel radyoların siyasi iktidara yönelik özdenetimlerini daha özenli bir şekilde yapma zorunluluğunu arttırmaktadır.

¹²³ Haluk Şahin, “Düğüm Çözülürken Kaygı Hakim”, *Medya Aylık Pazarlama İletişimi Dergisi*. (Zet Medya A.Ş., Cilt:6, Sayı:3, Mayıs 1993), s.16.

¹²⁴ Aynı, s.16.

3.3.2. Toplum Açısından

Ulusal yayın yapan özel radyolar topluma yönelik yayın yapmaktadırlar. Toplumun sosyolojik yapısına, ahlaki değerlerine, toplumda geçerli olan beğenilere, kısaca toplumun değer yargılarına aykırı yayın yapmaları halinde dinleyici kaybına uğramaları kaçınılmaz olacaktır. Diğer yandan ulusal ölçekte yayın yapan özel radyolar, ticari kuruluşlardır ve reklam gelirleri bu ticari kuruluşların en önemli gelir kaynağını oluşturmaktadır. Bu açıdan olaya baktığımızda ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların toplumun değer yargılarına aykırı düşmemeyi sağlayacak bir özdenetim mekanizması çerçevesinde yayın yapmaları bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca reklamveren kuruluşların, toplumsal değer yargılarına aykırı yayın yapan radyolara reklam vermeme olasılığının yüksek olduğunu da hatırdan çıkarmamak gerekir.

BÖLÜM III

TÜRKİYE’DE ULUSAL ÖLÇEKTE YAYIN YAPAN ÖZEL RADYOLARDAKİ ÖZDENETİM SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİNİ İNCELEMeye YÖNELİK BİR UYGULAMA

Türkiye’de ulusal ölçekte yayın yapma gücüne sahip 40 tane özel radyo olduğu saptanmıştır. Bu radyolardan 15 tanesi, dinlenme oranı yüksekliği ve örgütsel yapısının diğerlerine göre daha gelişmiş olması kriterlerine bağlı kalınarak seçilmiştir. Çalışmada örneklem olarak seçilmiş radyoların yöneticilerine yönelik hazırlanmış ve bu araştırmada veri oluşturması düşünülen sormaca, hem elden, hem de faks yoluyla örneklem olarak belirlenmiş olan 15 radyoya (Akra FM, BRT Radyo, Hür FM, Kral FM, Metro FM, NTV Radyo, Power FM, Radyo D, Radyo Foreks, Radyo Mydonose, Radyo Tatlises, Radyo Viva, Show Radyo, Süper FM, TGRT Radyo) yöneltilmiştir. Sormacayı oluşturan sorular ve seçenekler, ekler bölümünde verilmiştir.

Sormacadan elde edilmiş bulgular grafiklerde toplanmıştır. Grafikler, radyolara göre tercihlerin öncelik sırasının dağılımını ve kaçınıcı tercih olursa olsun, kaç radyonun aynı tercihi seçtiğini toplam olarak göstermektedir.

1. TÜRKİYE’DE ULUSAL ÖLÇEKTE YAYIN YAPMA GÜCÜNE SAHİP ÖZEL RADYOLARIN YETKİLİLERİNE YÖNELİK SORMACADAN ELDE EDİLEN VERİLER

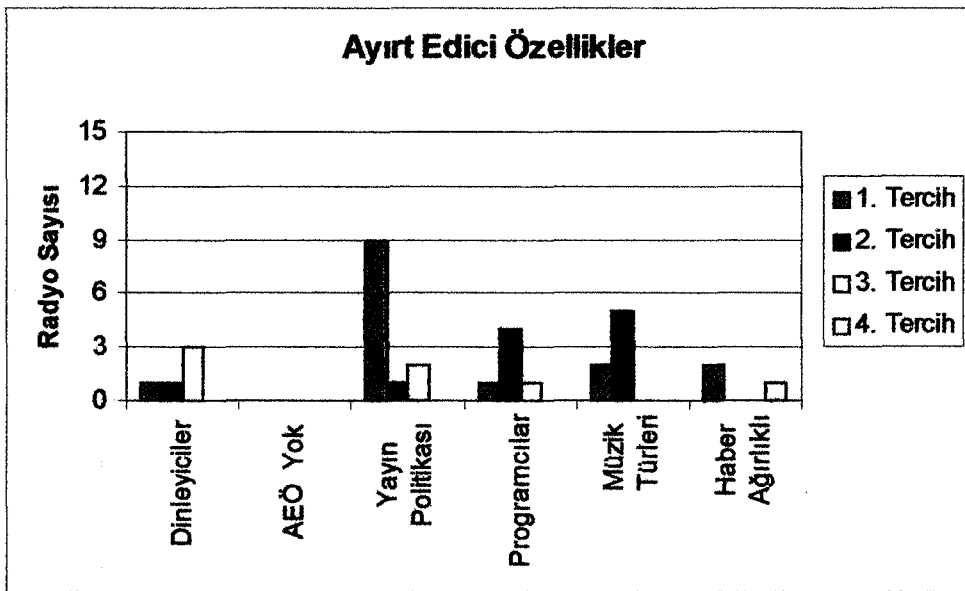
Türkiye’de ulusal ölçekte yayın yapma gücüne sahip, radyolara yöneltilmiş olan sormaca bu bölümde değerlendirilmektedir. Sormacada yer alan bütün sorular radyoların üst düzey yöneticileri tarafından yanıtlanmıştır. Elde edilen veriler grafikler halinde yorumlanmaya çalışılmış ve ayrıca grafiklerin yorumları da bu bölümde verilmiştir.

yer vermektedirler. Grafikte görüldüğü gibi radyoların öncelikli program türü müziktir.

1.2. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Ayırt Edici Özellikleri

Bu soruda radyoların diğer radyolardan hangi özellikleriyle ayrıldığı hakkındaki düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Veriler ve yanıtlar grafikte verilmiştir.

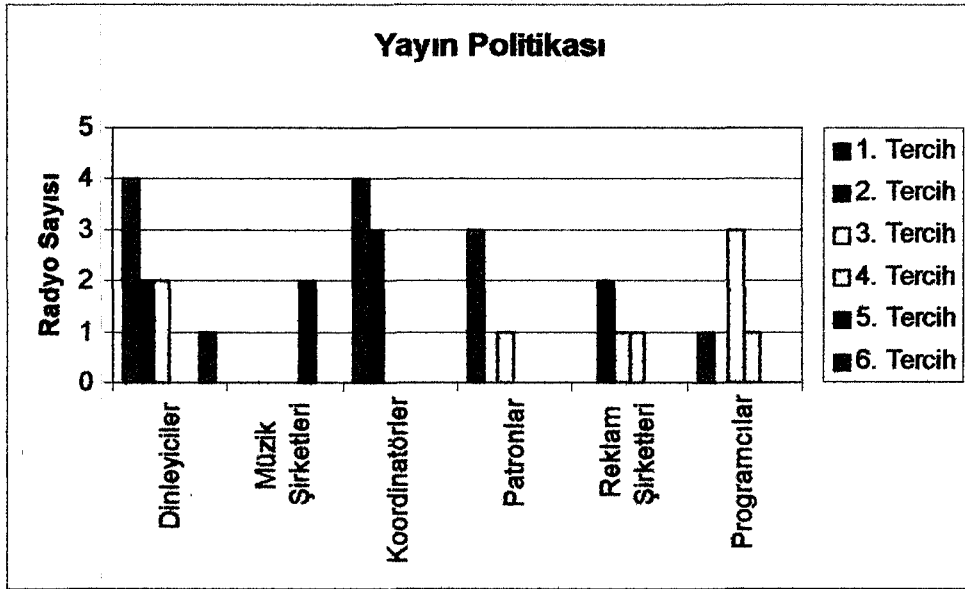
Grafik 2: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Ayırt Edici Özelliği

Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyolar grafikte görüldüğü gibi ayırt edici özellik olarak yayın politikalarını göstermişlerdir. 15 radyodan 9 radyo (%60) ilk tercih olarak yayın politikasının farklılığını tercih etmiştir. 1 radyo (%7) ikinci sırada, 2 radyo (%13) üçüncü sırada olmak üzere toplam 15 radyodan 12 radyo (%80) ayırt edici özellik olarak yayın politikalarının farklılığını göstermektedir.

Müzik türlerinin farklılığı, radyoları birbirinden ayıran en önemli ikinci özellik olarak düşünülmektedir. Ankete yanıt veren 15 radyodan 2 radyo (%13) birinci, 5 radyo (%33) ise, ikinci tercih olarak müzik türlerinin farklılığını radyoların ayırt

Grafik 3: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Yayın Politikalarını Belirleyen Etmenler

Grafikte görüldüğü gibi, yayın politikasını belirleyen etmenleri ölçmeye yönelik bu soruyu örneklem olarak seçilmiş 15 radyodan yalnızca 10 radyo yanıtlamıştır.

Yayın politikalarını belirleyen en önemli etmen olarak, 10 radyodan 4 radyo (%40) birinci tercih, 2 radyo (%20) ikinci tercih, 2 radyo (%20) üçüncü tercih ve 1 radyo (%10) altıncı tercih olarak, toplam 9 radyo (%90) dinleyicileri belirlemiştir. 10 radyodan 9 radyo için dinleyiciler en önemli yayın politikasını belirleyici etmendir.

Koordinatörler, özel radyolar için yayın politikasını belirleyen etmenler açısından en önemli ikinci etmendir. Soruyu yanıtlayan 10 radyo arasından koordinatörler 1 ve 2 tercih olarak toplam 7 radyo (%70) için en önemli ikinci tercih olarak belirlenmiştir.

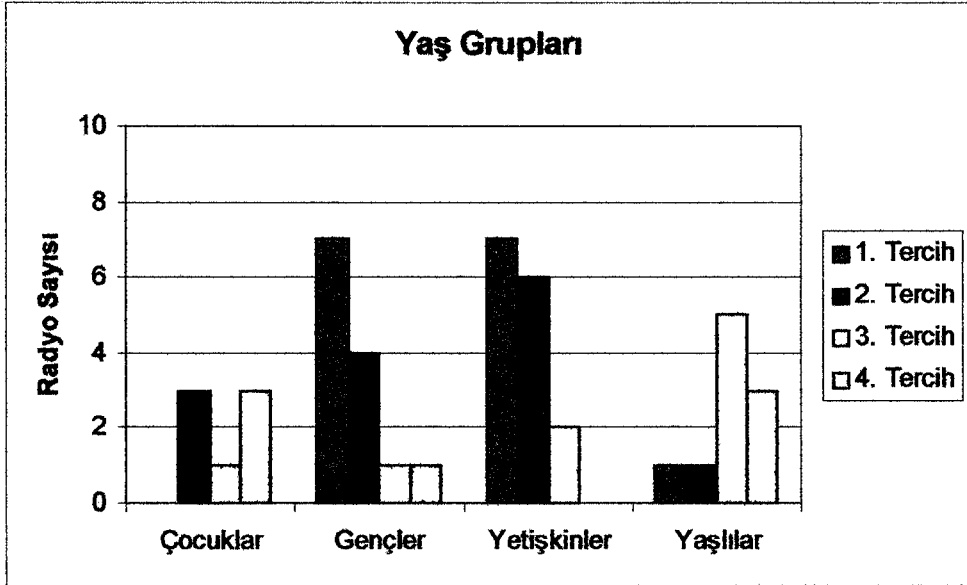
Patronlar ve reklam şirketleri grafikte görüldüğü gibi, yayın politikası açısından 4. derecede önem taşımaktadır. Soruyu yanıtlayan 10 radyodan 3 radyo (%30) birinci tercih, 1 radyo (%10) ise üçüncü tercih olarak patronları belirlemiştir. Reklam şirketleri ise ikinci, üçüncü, dördüncü tercih olarak toplam 10 radyodan 4 radyo (%40) için yayın politikasını belirleyen etmen olarak seçilmiştir.

Müzik şirketleri ise toplam 2 radyo (%20) için yayın politikasını belirleyen etmenlerden olarak görülmüştür. Diğer 8 radyo (%80) için müzik şirketleri yayın politikasını belirleyen etmen olarak düşünülmemektedir. Grafikte görüldüğü gibi yanıt veren radyoların %90'ı için yayın politikasını belirleyen en önemli etmen dinleyicilerdir.

1.4. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Hedef Kitlelerinin Yaş Dağılımı

Örneklem olarak seçilmiş radyoların öncelikli hedef kitlelerinin yaş dağılımı belirlenmeye çalışılmıştır. Böylece radyoların en çok hangi yaş dilimindeki hedef kitleyi tercih ettiği belirlenmeye çalışılmıştır. Veriler grafikte şu şekilde gösterilmiştir.

Grafik 4: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Hedef Kitesinin Yaş Dilimi Dikkate Alındığında Dağılımı

Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların hedef kitlelerinin yaş dağılımını ölçmeye yönelik bu soruda grafikte görüldüğü gibi yetişkinler birinci, ikinci, üçüncü

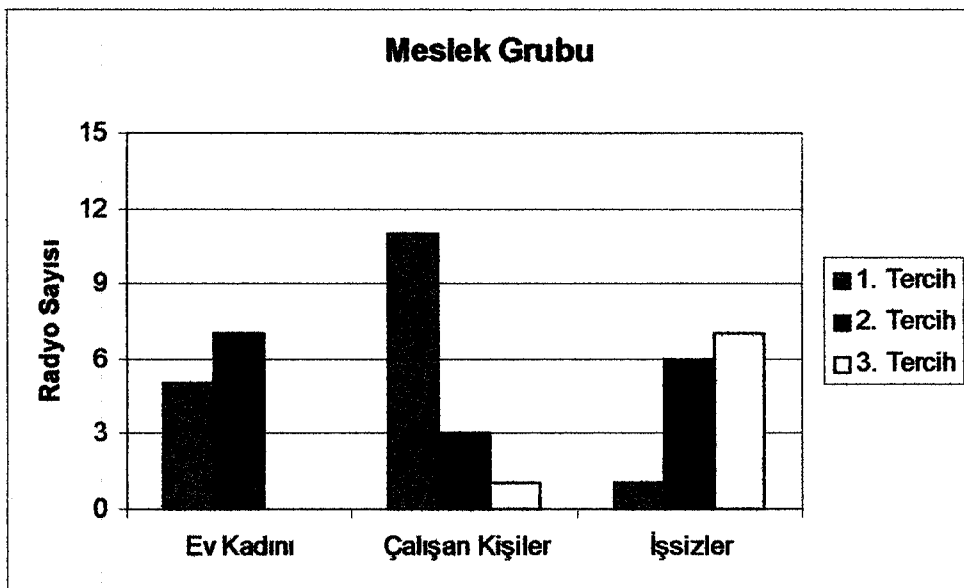
radyo (%13) ikinci tercih, 4 radyo (%27) üçüncü tercih, 1 radyo (%7) birinci tercih olmak üzere toplam 15 radyo (%100) için üniversite olarak yanıt vermiştir.

Üniversite düzeyinde eğitim almış hedef kitle dışında en çok hitap edildiği düşünülen eğitim durumu lise olarak belirlenmiştir. İlköğretim düzeyinde, hedef kitlesi olduğunu düşünen radyo sayısı toplam olarak 8'dir (%53). Aynı şekilde lisansüstü düzeyde eğitim almış bir hedef kitleye ulaştığını düşünen radyo sayısı 15 radyo içerisinde 8 (%53)'tir. Buradan yola çıkarak çok alt ve üst düzeyde eğitim almış bir hedef kitleye ulaştığını düşünen radyo sayısı aynıdır. Doktora düzeyinde eğitim almış bir hedef kitlesi olduğunu düşünen radyo sayısı ise yanıt veren 15 radyo içerisinde sadece 7 radyo (%47) olarak belirlenmiştir. Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların hepsi (%100) için üniversite düzeyinde eğitim yapmış hedef kitleye ulaşmak büyük önem taşımaktadır.

1.6. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Dinleyicisinin Meslek Grubu Dağılımı

Özel radyoların, hangi meslek grubuna ait kişilere yönelik yayın yaptığı belirlenmeye çalışılmıştır. Örneklem olarak seçilmiş radyolardan elde edilmiş veriler grafikte şu şekilde toplanmıştır.

Grafik 6: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Meslek Grubu Dağılımı

Ulusal ölçekte yayın yapmakta olan özel radyoların hedef kitlelerinin meslek grubu olarak dağılımını ölçmek amacı taşıyan bu soruya ankete yanıt veren 15 radyodan 11 radyo (%73) çalışan kişileri birinci tercih, 3 radyo (%20) ikinci tercih, 1 radyo (%7) üçüncü tercih olarak belirlemiştir. Toplam 15 radyodan 15 radyo (%100) içinde çalışan kişiler öncelikli meslek grubu olarak saptanmıştır.

Ev kadını dinleyiciler, 5 radyo (%33) için birinci, 7 radyo (%47) için ise ikinci tercihtir. Toplam 12 radyo (%80) için ev kadını meslek grubu olarak öncelik taşımaktadır.

İşsizler, 1 radyo (%7) birinci tercih, 6 radyo (%47) için ikinci tercih, 7 radyo (%47) için üçüncü tercihte yer almaktadır. İşsizler şaşırtıcı bir şekilde toplam 15 radyodan 14 radyo (%93) için seçenek oluşturmuş. Bu toplam değer ev kadınlardan fazla görünmektedir. Bunun yanında işsizler radyolar için dinleyici grubunda en son tercih olarak yer almaktadır. Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların %100'ü için çalışan kesim en önemli hedef kitledir. Ev kadınları radyoların %83'ü için öncelik taşımaktadır. İşsizler %93 gibi bir oranda görünmekte olsalar da en son tercih edilen kesimdir.

1.7. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Dinleyicilerinin Meslek Dağılımı

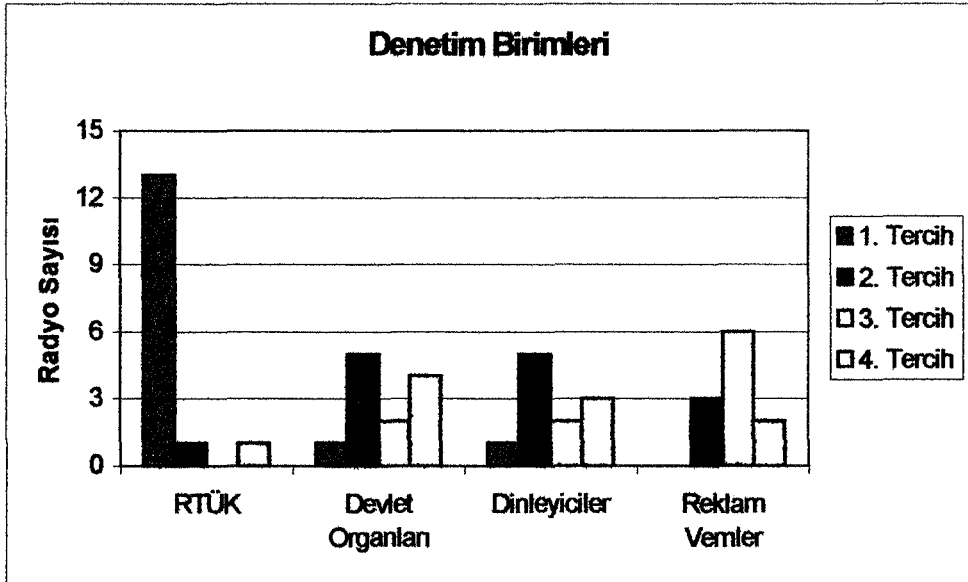
Özel radyoların, hedef kitlelerinin meslek dağılımının öncelik sırası araştırılmaya çalışılmıştır. Böylece hangi meslek grubunun öncelikli hedef kitle olarak düşünüldüğü belirlenmek istenmiştir. Veriler grafikte şu şekilde toplanmıştır.

çalışan kesim özelliği göstermektedir. Çalışan kesimin radyolar tarafından öncelik taşıma sırası şöyledir. Radyoların %80'i için yöneticiler önemlidir. Serbest çalışan kesim öncelik sırasında ikinciliği almaktadır. Bunun yanında %33'lük bir dilimde bulunsa da para-banka-finans kesimi radyoların %33'ü için birincil tercih olmuştur.

1.8. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoları Dışarıdan Denetleyen Birimler

Özel radyoların kendilerini dışarıdan denetleyen birimler içerisinde en çok hangi birimi önemli gördükleri araştırılmıştır. Elde edilen veriler grafikte yer almaktadır.

Grafik 8: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoları Dışarıdan Denetleyen Birimlerin Önem Sırası

Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoları dışarıdan denetleyen birimleri belirlemek amacıyla sorulan bu soruya ankete katılan bütün radyolar cevap vermiştir.

RTÜK temsilciliği, anketi yanıtlayan bütün radyoların yoğunluğun, ilk tercih olarak belirlendiği denetim birimidir. 13 radyo (%87) ilk tercih, 2 radyo (%13) ise

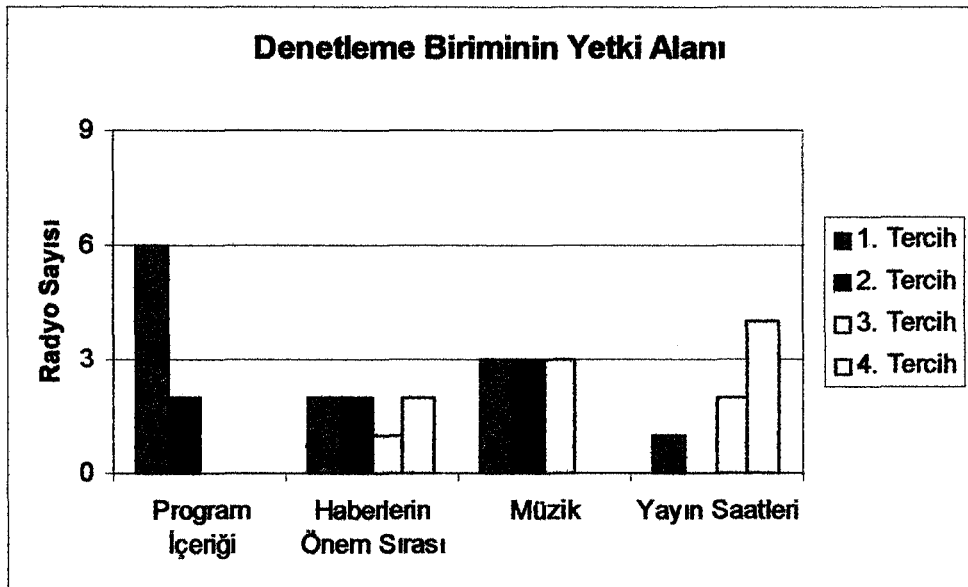
Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların denetim açısından RTÜK'ten ceza alıp almadıklarını ölçmeye yönelik bu soruya 15 radyodan 13 radyo (%87) hayır, 2 radyo (%13) evet yanıtı vermiştir.

10. sorunun grafiği bulunmamaktadır. Soru, evet yanıtını veren radyolara yönelik hazırlanmıştır. Sorunun amacı evet cevabını veren radyoların, ceza alma nedenlerini ölçmeye yöneliktir. 1 radyo ahlaka aykırı yayın nedeniyle, 1 radyo da BBC haberlerini yayınladıklarından yayın iletim ihlali sebebi ile ceza almışlardır. En önem verdikleri denetim biriminin RTÜK olduğunu gösteren 8. soru bu şekilde doğrulanmış olmaktadır. Anketi yanıtlayan radyoların %87'si hiç ceza almamıştır.

1.10. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Denetim Birimlerinin Denetleme Yetkisi

Özel radyoların içerisinde yer alan denetim biriminin hangi konularda bu yetkisini kullandığı araştırılmıştır. Böylece birim ile birlikte yetki alanı taraması da yapılmış olmaktadır. Elde edilen veriler şu şekilde grafikte yer almaktadır.

Grafik 10: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Denetim Birimi ve Denetleme Yetkisi

Ulusal radyolarda özdenetimin nasıl işlemekte olduğunu ölçmeye yönelik bu soruya ankete katılan bütün radyolar cevap vermiştir.

Ankete katılan 15 radyodan 14 radyo (%93) için radyonun önceden belirlenmiş ilkeleri özdenetimin işlemesinde öncelik taşımaktadır. Grafikte görüldüğü gibi 15 radyodan 5 radyo (%33) birinci tercih, 9 radyo (%60) ikinci tercih olarak radyo ilkelerini seçmiştir.

RTÜK ilkelerine uyulması, özdenetimin işleyişinde, 8 radyo (%53) için ilk, 2 radyo (%13) için ise ikinci tercihtir. Toplam 10 radyo için RTÜK ilkelerine uymak özdenetimin işlemesinde belirleyicidir.

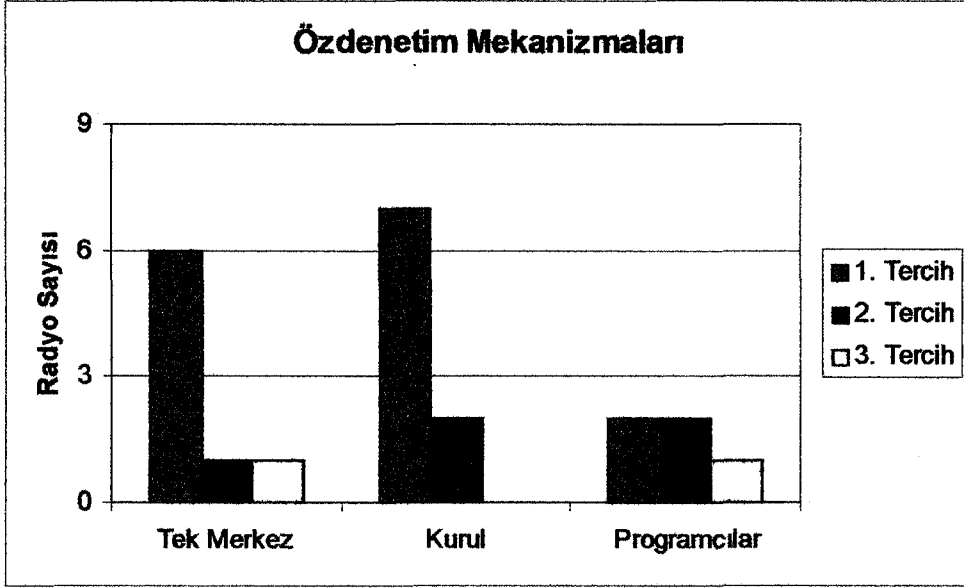
Programcılarının ilkeleri ise, özdenetimin işleyişinde, hem öncelik bakımından, hem de önem sırası açısından en az etkin seçenek olarak belirlenmiştir.

Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların (%93) özdenetiminin işleyişini öncelikli olarak radyolarının önceden belirledikleri ilkeler ile sağladıklarını düşünmektedir.

1.12. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Özdenetim Sistemlerinin İşleyiş Biçimini Belirleyen Mekanizma

Özel radyolar için var olan özdenetim sisteminin işleyişinde hangi mekanizmanın söz sahibi olduğu araştırılmıştır. Elde edilen veriler grafikte şu şekilde yer almaktadır.

Grafik 12: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Özdenetiminin İşleyişi

Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların özdenetim mekanizmalarının işleyişinin nasıl olması gerektiğini araştıran bu soruya ankete katılan 15 radyodan 9 radyo (%60), radyo içerisinde oluşturulacak bir kurul tarafından belirlenmelidir yanıtını öncelikli olarak vermiştir.

Radyonun tüm yayın akışı ve politikası tek bir merkezden belirlenmelidir, seçeneği ise 15 radyodan 8 radyo (%53) tercih etmiştir. İlk tercih olarak düşünen radyo sayısı ise 6'dır (%40). Diğer radyolar ise 2 ve 3. tercih olarak tek merkezden belirlenmesini istemektedir.

Özdenetim işleyişinin tamamen programcılara bırakılmasını düşünen radyo sayısı 15 radyoda sadece 5 radyodur (%33). Yalnızca 2 radyo (%13) programcıların özdenetiminde birinci derecede söz sahibi olması gerektiğini düşünmektedir. Anketi yanıtlayan radyoların %60'ı özdenetim mekanizmalarının işleyişi hakkında radyo içerisinde oluşturulacak bir kurulun varlığını tercih etmektedir.

Dinleyici yansımaları ise 15 radyo için farklı öncelik sırasında yer almış olsa da RTÜK'den sonra dördüncü derecede özdenetim açısından (%60) önem taşımaktadır.

Hukuksal yaptırımlar ve programcının seçimi ise farklı öncelik sırası işgal etmelerine rağmen toplamda radyolar açısından %47 düzeyinde önem taşımaktadır.

Reklam verenler, özdenetim açısından öncelikli olarak değerlendirilmiyor gibi görünse de anketi yanıtlayan 15 radyo içinden 6 radyo (%40) için ilk tercih olarak seçilmiştir. Bu nedenle reklam verenlerin özdenetim açısından önemli bir faktör olduğunu söyleyebiliriz.

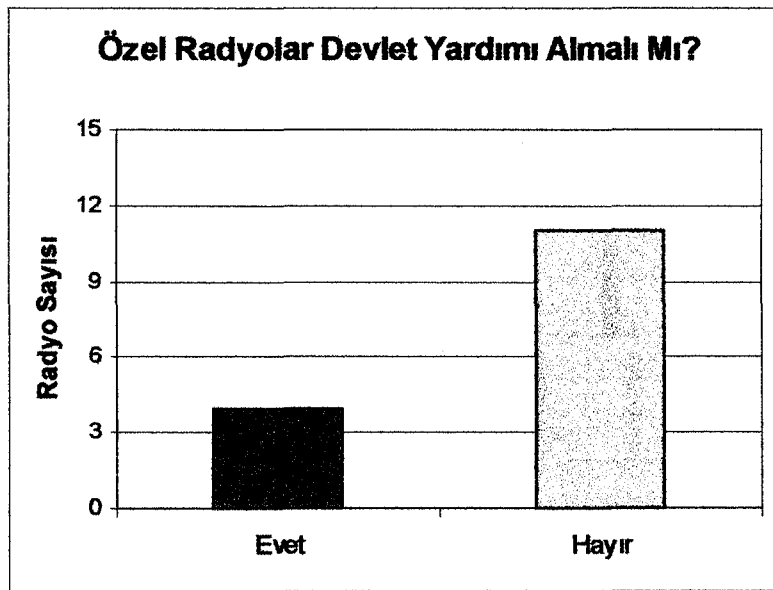
Reklam tasarımcıları ise radyolar (%13) için özdenetim açısından hemen hemen dikkate alınmayan bir faktördür diyebiliriz.

Özdenetimi belirleyen en önemli faktör %100 düzeyinde yayın ilkeleridir.

1.14. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Devlet Yardımı Alma Konusundaki Düşünceleri

Özel radyoların, mali açıdan devlet ile işbirliği içerisinde olmak isteyip istemedikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Böylece özgürlük açısından fikirlerine de ulaşılmıştır. Veriler şu şekilde grafikte yer almaktadır.

Grafik 14: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolar Devlet Yardımı Almalı mı?

Ulusal radyoların gelir kaynaklarının neler olduğunu belirlemeyi amaçlayan bu soruya bütün radyolar cevap vermiştir.

Anketi yanıtlayan 15 radyo (%100) için de, reklam gelirleri öncelikli gelir kaynağıdır.

Şirket bütçesi 3 radyo (%20) için ikinci tercih, 2 radyo (%13) için ise üçüncü tercih olarak reklam gelirlerinden sonra önemli gelir kaynağıdır.

Bir başka medya kuruluşundan destek gören radyo sayısı 2'dir (%13).

Grafikte görüldüğü gibi, reklam gelirlerinden sonra en önemli gelir kaynağı sponsor sistemidir. Anketi yanıtlayan 15 radyodan 7 radyo (%47) için sponsor sistemi ikinci derecede önemli gelir kaynağını oluşturmaktadır.

Müzik firmaları ve devlet benzeri bir kuruluştan alınan yardımlar ise radyolar için gelir kaynağı olarak düşünülmemektedir.

Radyolar için birincil gelir kaynağı reklamdır. Radyoların %47'si için ise sponsorlar reklam gelirlerinden sonra en önemli gelir kaynağıdır.

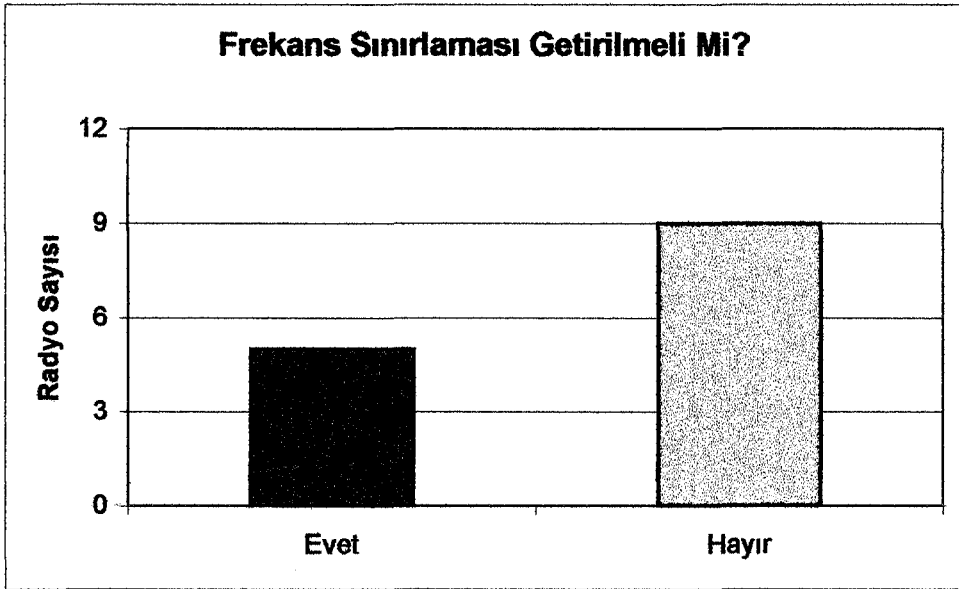
1.16. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel radyoların, Yayın Yapması Yasak Olan Gruplar İçerisinde, Radyo Sahibi Olmasını Uygun Gördüğü Gruplar

Bugünkü yasal düzenleme içerisinde yayın yapması yasak olan grupların yayın yasağı hakkında özel radyoların fikirleri öğrenilmiştir. Bu noktadan yola çıkarak yayın yapmalarına izin verilmiş olması durumunda özel radyoların hangi grupların yayın yapmasını uygun gördüğü belirlenmiştir. Veriler grafikte şu şekilde yer almaktadır.

1.17. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Frekans Sınırlaması Hakkındaki Düşünceleri

Özel radyoların, kendilerine uygulanan frekans sınırlaması hakkındaki düşünceleri araştırılmıştır. Böylece bugünkü düzenleme hakkında düşüncelerine de ulaşılmıştır. Elde edilen veriler grafikte yer almaktadır.

Grafik 17: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolara Frekans Sınırlaması Getirilmeli mi?

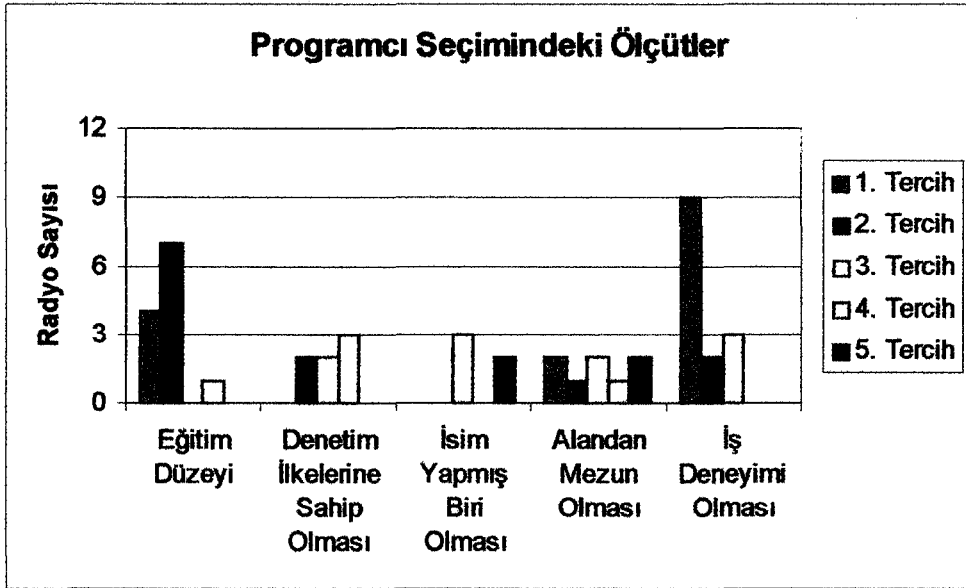
Ulusal ölçekte yayın yapan radyolara frekans sınırlaması getirilmesi konusunda özel radyoların görüşleri şöyledir. Soruya 14 radyo yanıt vermiştir. Frekans sınırlamasına 9 radyo (%64) hayır cevabı, 5 radyo (%36) ise evet cevabı vermiştir. 1 radyo (%7) ise bu konuda görüş bildirmemeyi tercih etmiştir.

Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların %64'ü frekans sınırlaması hakkında olumsuz düşünmektedir.

1.18. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Programcılarını Seçerken Belirledikleri Kurallar

Özel radyoların, hangi kurallara bağlı kalarak programcı eleman aldıkları belirlenmiştir. Böylece programcıların hangi özelliklere sahip olmasının tercih nedeni olduğu da saptanmıştır. Elde edilen veriler grafikte yer almaktadır.

Grafik 18: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Programcı Seçimindeki Ölçütler

Ulusal radyolar özdenetimin işleyişini de gözönüne alarak, programcı seçiminde öncelikli olarak iş deneyiminin olmasını tercih etmektedir. Soruyu 14 radyo yanıtlamıştır. 9 radyo (%64) için birinci tercih, 2 radyo (%14) için ikinci tercih, 3 radyo (%21) için ise üçüncü tercih olarak iş deneyiminin olması en öncelikli olarak aranan özelliktir.

Eğitim düzeyi farklı düzeyde tercih edilmiş olsa da, iş değişiminden sonra radyoların programcılarında en çok aradıkları ölçüttür. 12 radyo (%80) bu şekilde görüş bildirmiştir.

Alandan mezun olması ise programcı seçiminde üçüncü derecede önemlidir.

Anketi yanıtlayan 15 radyodan 12 radyo (%80) bu durumda programcıyı uyardıklarını belirtmiştir.

Programı tümden yayından kaldırmayı uygun bulan radyo sayısı 7'dir (%47). Bu uygulamayı ilk seçenek olarak belirleyen radyo sayısı ise 1'dir.

Programı geçici olarak yayından kaldırmayı dnen radyo, 15 radyo içerisinden 5 radyodur (%33). İlk seçenek olarak tercih eden radyo sayısı ise 1'dir.

Maddi ceza uygulaması ise yalnızca 2 radyo (%13) için tercih nedenidir.

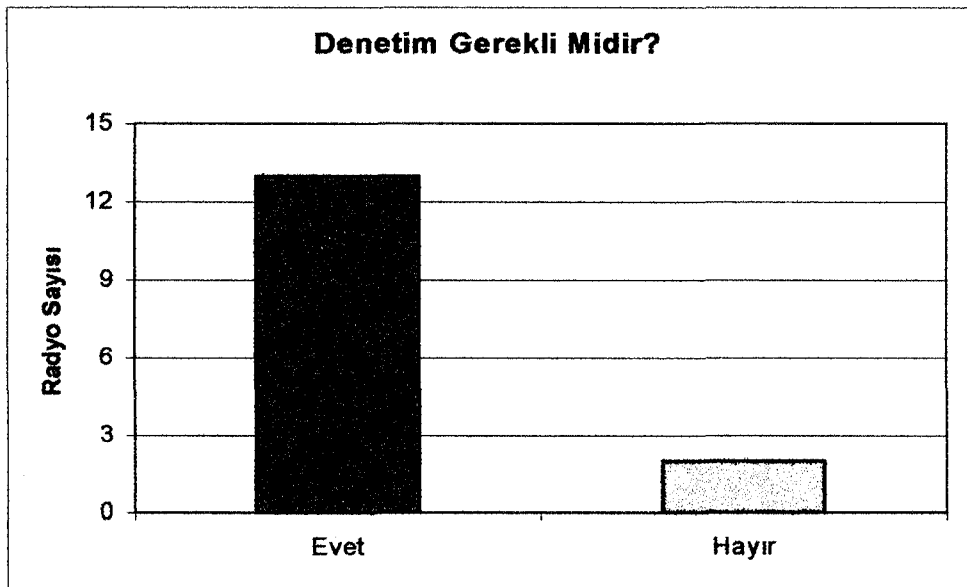
Aksamayı göz ardı etme, hiçbir radyo için tercih nedeni değildir.

Radyoların %80'i programcılarına uyarı cezası uygulamaktadır.

1.20. Ulusal lekte Yayın Yapan zel Radyoların Denetim Kavramına Yönelik Dnceleri

Özel radyoların, denetim gerekliliği hakkındaki dncelerine ulaşılmıştır. Böylece denetim kavramına bakış açıları öğrenilmiştir. Veriler grafikte Őu Şekilde açıklanmıştır.

Grafik 20: Ulusal lekte Yayın Yapan zel Radyolara Denetim Gerekli mi?

Bizim göremediğimiz aksaklıkların giderilmesini aşğlar yönünde düşünen radyo sayısı 15 radyoda 6 radyodur (%40).

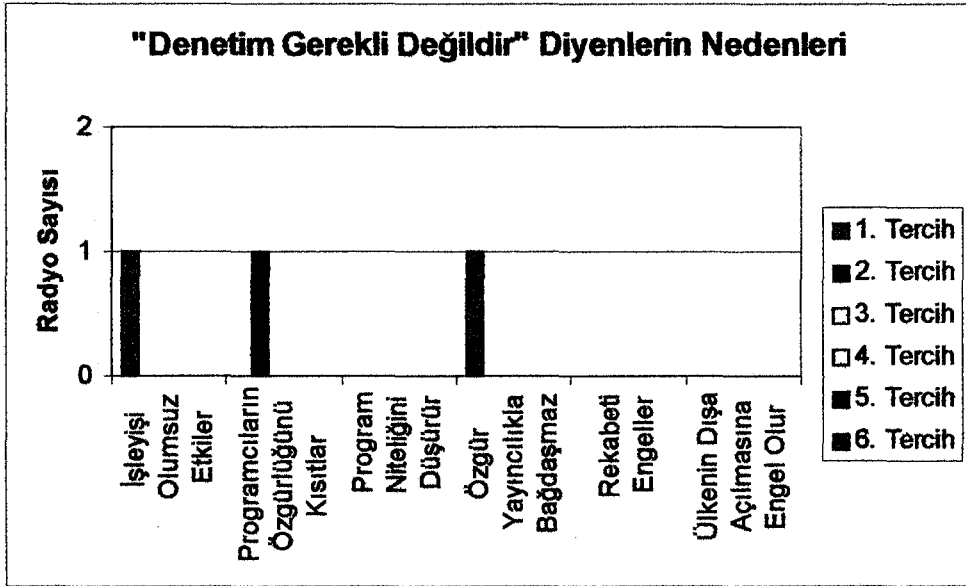
Soruya evet yanıtı veren 13 radyodan, denetimin dinleyicileri zararlı iletilerden koruyup ve Anayasa'nın temel ilkelerini zedeleyici yayınları önlediğini düşünen radyo sayısı ise 4'tür (%31).

Soruya evet yanıtı veren radyoların %93'ü öncelikli olarak denetimin kaliteli yayınlara sağladığını düşünmektedirler.

1.22. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Denetiminin Gerekli Olmadığı Hakkındaki Düşünceleri

Bu soruyu denetimin gerekli olmadığını düşünen radyolar yanıtlamıştır. Özel radyoların denetime olumsuz şekilde bakış nedenleri belirlenmiştir. Elde edilen veriler şu şekilde grafikte yer almaktadır.

Grafik 22: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolarda Denetim Neden Gerekli Değildir?

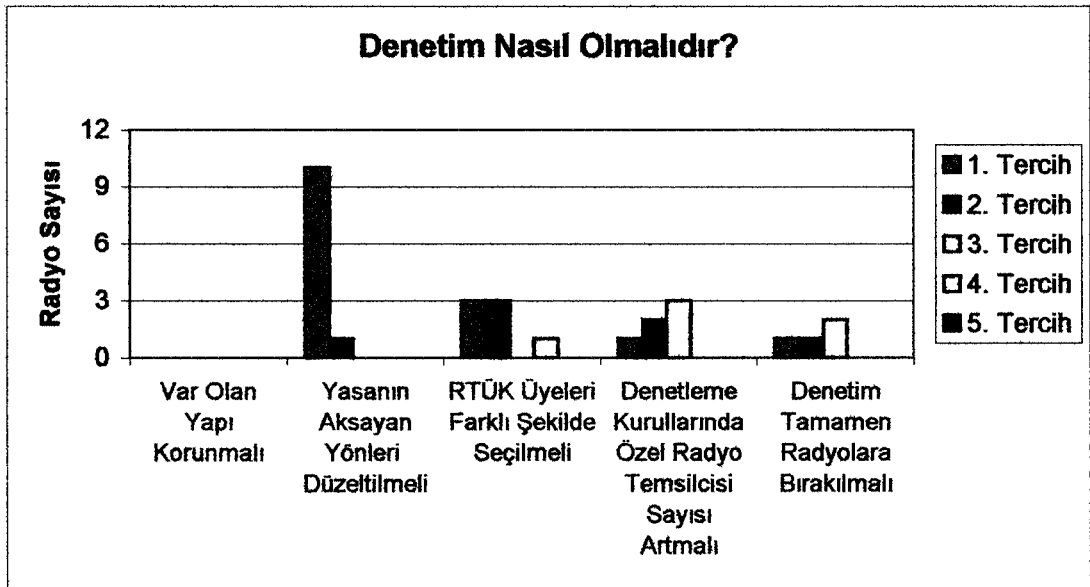
24. soruyu denetimin gerekli olmadığını düşünen radyolar yanıtlamıştır. 15 radyodan 2 radyo (%13) denetimin gerekli olmadığını düşünmektedir. Denetimin

gerekli olmadığını düşünen radyolar %13'tür. Radyonun işleyişini olumsuz yönde etkilemesi ve özgür yayıncılık ilkeleriyle bağdaşmaması nedenleriyle birinci tercih, programcıların özgürlüğünü kısıtlaması nedeniyle ikinci tercih olarak denetimine hayır cevabı vermişlerdir.

1.23. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Denetlenme Biçimi Hakkındaki Düşünceleri

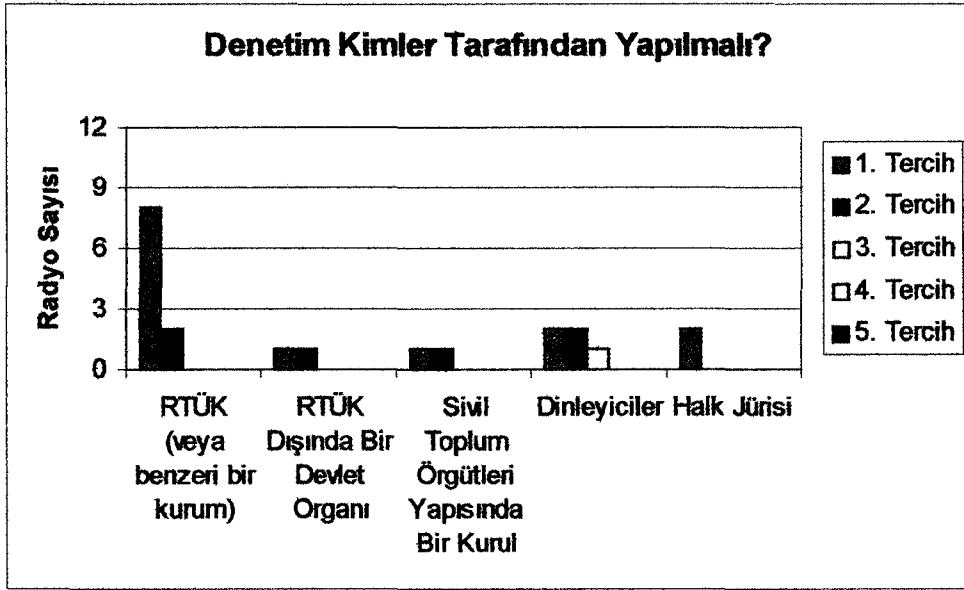
Özel radyoların denetimin nasıl olması gerektiği hakkındaki düşünceleri belirlenmiştir. Böylece denetleme biçimi hakkındaki görüşlerine de ulaşılmıştır. Elde edilen veriler aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

Grafik 23: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Denetlenmesi Nasıl Olmalıdır?

Türkiye’de ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların denetlenmesinin nasıl olması gerektiğini saptamayı amaçlayan bu soruya 15 radyodan 14 radyo yanıt vermiştir.

Grafik 24: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolarda Denetim Kim ya da Kimler Tarafından Yapılmalıdır?

Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların denetiminin kimler tarafından yapılması gerektiğiyle ilgili görüşlerini ölçmeyi amaçlayan bu soruya 14 radyo cevap vermiştir.

Soruyu yanıtlayan 14 radyodan 8 radyo (%57) birinci tercih ve 2 radyo (%14) ikinci tercih olarak RTÜK benzeri bir kurulu seçmiştir. Soruyu yanıtlayan 14 radyodan 10 radyo (%71) için RTÜK benzeri bir kurul tarafından denetimin yapılması uygun görülmektedir.

Denetimin dinleyiciler tarafından yapılması seçeneği soruyu yanıtlayan 14 radyo içerisinde 5 radyo (%36) için en çok tercih edilen ikinci seçenektir. Dinleyicilerin denetimde söz sahibi olması fikri 2 radyo (%14) için ilk tercih olarak yer almış olsa da çoğunluk olarak RTÜK benzeri bir kurum daha fazla önem taşımaktadır.

RTÜK dışında herhangi bir devlet organı ve sivil toplum örgütleri yapısında bir kurul fikri ise yalnızca 2 radyo (%14) için tercih nedenidir.

Halk jürisi ise soruyu yanıtlayan 14 radyodan yalnızca 2 radyo (%14) için tercih nedenidir. Bunun yanında, bu radyolar için halk jürisinin ilk tercih olarak seçilmesi üzerinde durulması gereken bir saptamadır.

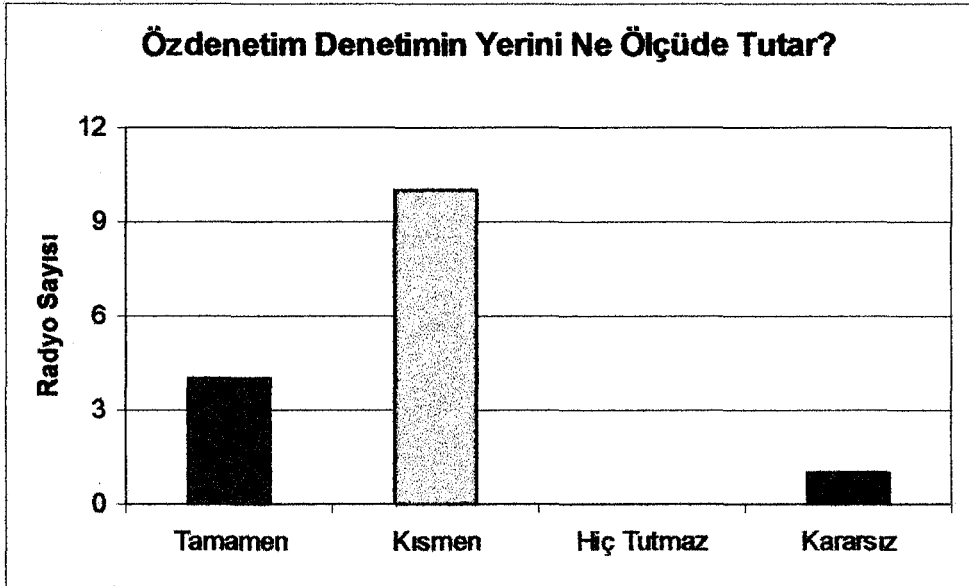
27. soruya evet cevabı vermiş 9 radyonun (%60) hepsi ilk planda reklam gelirlerinde kesinti olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda dinleyici kaybına da yol açtığını söyleyen 3 radyo (%20) bu 9 radyo (%60) arasında bulunmaktadır.

Özel radyoların %60'ı denetimin gelir kaybına yol açtığını düşünmektedir.

1.26. Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyoların Özdenetimin Denetimin Yerini Tutmasıyla İlgili Düşünceleri

Bu soru sormacanın en önemli sorusudur. Radyoların özdenetim hakkındaki düşünceleri belirlenmiştir. Denetim ile özdenetim arasında bir seçim yaptıkları durumda hangi denetim biçimini tercih ettikleri belirlenmiştir. Elde edilen veriler grafikte şu şekilde yer almıştır.

Grafik 26: Ulusal Ölçekte Yayın Yapan Özel Radyolarda Özdenetim Ne Ölçüde Denetimin Yerini Tutabilir?

Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyolara özdenetimin ne ölçüde denetimin yerini tutabileceği sorulmuştur. Anketi yanıtlayan 15 radyodan 10 radyo (%67) kısmen, 4 radyo (%27) ise tamamen özdenetimin denetimin yerini tutacağını

düşünmektedir. 1 radyo (%7) ise bu konuda kararsızdır. Hiçbir radyo özdenetim denetimin yerini tutmayacağını düşünmemektedir.

Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların %67'si özdenetimin denetimin yerini kısmen tutabileceğini düşünmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde Türkiye’de TRT dışındaki ulusal ölçekli yayın yapan özel radyolardaki özdenetim sisteminin nasıl işlediğinin hukuksal ve toplumsal düzeyde sorgulandığı bu çalışmada, elde edilen bütün sonuçlar bu bölümde değerlendirilecektir.

Çalışmaya başlarken, ilk olarak Türkiye’de radyo yayıncılığının gelişimi hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Tarihsel süreç içerisinde radyo ile birlikte Türk siyasal hayatı hakkında da önemli bilgiler edinilmiştir. Bunun sonucunda, dönemin en önemli kitle iletişim aracı olan radyonun, hem siyasal partiler bakımından hem de kamuoyunun bilgilendirilmesi açısından vazgeçilmez bir yeri olduğu saptanmıştır.

1 Mayıs 1964’de Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu’nun (TRT) kuruluşuyla birlikte, Türkiye’de radyo ve televizyonculuk hayatında yeni bir sayfa açılmıştır. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu’nun kurulmasıyla birlikte, Türkiye’de radyo ve televizyon yayınlarının yönetimi tekel olarak TRT’ye devredilmiştir. Tekel dönemi 8 Mart 1972’de 1568 Sayılı Yasa ile değiştirilmiş ve böylece TRT tarafsızlık ilkesini benimsemiştir. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu’ndaki bu değişimler sonucunda özel radyolara geçiş düşüncesinin temelleri de atılmış bulunmaktadır. Fakat bu geçiş dönemi daha sonraki yıllara bırakılmak zorunda kalmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, denetim ve özdenetim kavramları incelenmiştir. Denetimin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Denetimin olmadığı bir toplum ve yaşam biçimi bulunmamaktadır. Dünyaya baktığımızda devlet ve medya ilişkisinde devletin medyayı özgürlük alanını sınırlandırıcı yasalarla doğrudan, çalışma koşullarını etkileyerek de dolaylı olarak denetlediği gözlenmektedir. Ortaya çıkan en önemli sonuç ise Dünya’da ve Türkiye’de radyo ve televizyon kuruluşlarının sonsuz bir özgürlük alanı bulunmamaktadır. Denetim kavramı siyasal rejimler ile paralel gitmektedir. Bunun en önemli nedeni, medyanın çok büyük bir güç olması ve böyle

büyük bir gücünde kamu yararı için denetlenmesinin gerekliliğidir. Siyasal rejimlerin denetimi, kitle iletişim araçları üzerinde hangi tarzda uygulandığı ise, rejimin genel politikasına bağlıdır.

Özdenetim kavramı, çalışmanın en önemli çıkış noktasıdır. Otokontrol kavramının medyada ne şekilde işlediği araştırma için büyük önem taşımaktadır. Özdenetim kavramı kurumlar tarafından farklı şekilde algılanmakta ve uygulanmaktadır. Bunun sonucunda da yasal düzenlemeler ile medya kuruluşları karşı karşıya kalmaktadır. Medyada özdenetim özel sektörün ihtiyaçlarına hizmet edecek biçimde düzenlenmektedir. Özdenetim işleyişinin, sektörün devamlılığını tehdit etmemesi gerekmektedir. Bunu sağlamak için ise, medya kuruluşları, kendi içsel yapılarına uygun olarak ve kendi sistemlerinin devamını sağlayacak şekilde bir özdenetim uygulama yoluna gitmektedirler. Bunun en önemli nedeni özdenetimin bir kuruluş tarafından yapılamaması ve belli kuralların bulunmamasıdır. Bütün görüşlerin ışığında, özdenetim konusunda varılan en önemli sonuç her medya kuruluşunun farklı şekilde işliyor olsa bile içdenetimi sağlayan, özdenetimin varlığını koruyan bir yayın denetim kurulu oluşturması zorunluluğudur. Radyo ve Televizyonların Uyması Gereken Asgari Şartlar Hakkında Yönetmeliğin, Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Kuruluşları Hakkındaki 19. maddesine göre, özel radyo ve televizyon kuruluşları, ilke, kural ve yükümlülüklerle uygunluğu sağlamak üzere kendi mensuplarından oluşacak en az 3 kişilik bir yayın içdenetimi (özdenetim) kuruluşturmak zorundadır. Böylece, radyo ve televizyon kuruluşları, içsel yapıyı denetleyen bir özdenetimi kurulu oluşturmak zorundadır.

Devlet hukuksal olarak denetimi sağlamaktadır. Özel radyoların yayın yapmaya başlamasıyla birlikte yayında uymaları gereken kurallar, 24 Nisan 1994'de, 3984 Sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluşları ve Yayınları Hakkındaki Kanun ile düzenlenmiştir. Bu kanun aynı zamanda Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından uygulandığı için toplum tarafından RTÜK Kanunu olarak bilinmektedir.

Toplumsal denetim ise bireyler, gruplar ve gönüllü örgütler, yayın kurulları, kurumlar, uluslararası ve ulusal şirketler, profesyoneller tarafından gerçekleştirilmektedir.

Çalışmada, günün koşullarına göre bir değişim ve gelişim süreci geçirmiş özel radyolar ele alınmıştır. Özel radyoların, yeni birimler kurarak ve yayıncılık tarzını ve

Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyolar tarafından daha önce bahsedilmiş olan içdenetim kurumunun oluşturulmasına yönelik 19. madde uygulanmaktadır.

Hukuksal özdenetimin işleyebilmesi içinde bu uygulamanın doğru bir şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Toplumsal özdenetimin kısa sürede tüm toplum tarafından doğru şekilde kullanılması, toplumsal yapının ve görüşlerin hızlı bir değişime olanak vermemesi nedeniyle mümkün değildir. Bu nedenle hukuksal özdenetimin önemi daha da artmaktadır. Hukuksal özdenetimin sınırları iyi çizilmeli, var olan yasanın aksayan yanları elden geçirilmelidir. Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların büyük bölümü denetime karşı değildir. Özel radyolar, denetimin gerekli olduğunu düşünmektedir. Bunun yanında denetimi sağlayan en önemli kurul olan RTÜK Kurulu yerine RTÜK benzeri bir kurulun oluşturulmasının gerekli olduğu belirlenmiştir. Var olan aksaklıkların düzenlenmesi yanında RTÜK benzeri kurul içerisinde kendi çalışanlarından daha fazla temsilci bulunmasını istemektedirler. Ulusal düzeyde yayın yapan özel radyoların özdenetimin denetimin yerini kısmen tutması hakkındaki görüşlerini değerlendirdiğimizde şöyle bir görüş bildirmek uygun olacaktır.

Hukuksal özdenetimin uygulanması ve RTÜK yası, özel radyoların özgürlüğünü kısıtlamayacak, var olan aksaklıkları giderecek, bunun yanında düzenin korunmasını teminat altına alacak şekilde düzenlenmelidir.

Araştırmanın sonucunda, ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların denetime karşı olmadıkları, özdenetimin işleyişini asgılamaya çalıştıkları saptanmıştır. Ulusal ölçekte yayın yapan özel radyolar özdenetimin işleyişini sağlamak için yasalar ile uyumlu bir çalışma içinde olmayı istemekte ve yasal düzenlemelerin yayıncılıkta kısıtlayıcı değil, yol gösterici nitelikte olması gerektiğini düşünmektedir.

EKLER

EK-1	TÜRKİYE'DE ULUSAL ÖLÇEKTE YAYIN YAPMA GÜCÜNE SAHİP ÖZEL RADYOLARIN YETKİLİLERİNE YÖNELİK SORMACA	77
EK-2	TÜRKİYE'DE ULUSAL ÖLÇEKTE YAYIN YAPAN ÖZEL RADYOLAR	84
EK-3	TÜRKİYE'DE ULUSAL ÖLÇEKTE YAYIN YAPAN ÖZEL RADYOLARDAN ÖRNEKLEM OLARAK SEÇİLMİŞ VE SORMACA YÖNELTİLMİŞ OLAN ÖZEL RADYOLAR	86
EK-4	ÇALIŞMAYI İLGİLENDİREN TARİHLER	87

EK-1**TÜRKİYE'DE ULUSAL ÖLÇEKTE YAYIN YAPMA GÜCÜNE SAHİP
ÖZEL RADYOLARIN YETKİLİLERİNE YÖNELİK SORMACA****Radyonun,**

Adı:

Frekansı:

Adresi:

Yanıtlayanın, (isterseniz yazınız)

Adı-Soyadı:

Unvanı:

1. Radyonuzun yayın amacına yönelik olarak hangi program türlerine ağırlık veriliyor. Önem sırasına göre numaralayınız.

Müzik () Haber () Spor () Kültür () Söyleşi () Hepsi ()

2. Radyonuzun diğer radyolar yanında ayırt edici özelliği sizce nedir?

() Dinleyicilerimiz farklıdır

() Hiçbir ayırt edici özelliği yoktur

() Yayın politikası farklıdır

() Programcılar farklıdır

() Müzik türleri farklıdır

() Haber ağırlıklı olması nedeniyle farklıdır

3. Yayın politikanızı belirleyen etmenleri önem sırasına göre numaralayınız.
- () Dinleyiciler
 - () Müzik şirketleri
 - () Koordinatörler
 - () Patronlar
 - () Reklam şirketleri
 - () Programcılar
4. Hedef kitlenizin yaş dilimini dikkate aldığınızda, dağılımını aşağıdaki seçeneklere göre numaralandırınız.
- () Çocuklar
 - () Gençler
 - () Yetişkinler
 - () Yaşlılar
5. Hedef kitlenizin eğitim dağılımını aşağıdaki seçeneklere göre numaralandırınız.
- () İlköğretim
 - () Lise
 - () Üniversite
 - () Lisans üstü
 - () Doktora
6. Hedef kitlenizin meslek grubunun dağılımını aşağıdaki seçeneklere göre numaralandırınız.
- () Ev kadını
 - () Çalışan kişiler
 - () İşsizler

7. Eğer hedef kitlenizin çoğunluğu çalışan kişilerden oluşuyorsa, meslek dağılımını önem sırasına göre numaralandırınız.

() Tüccar

() Serbest çalışan (yapım-üretim sektörü gibi)

() İşadamı ve sanayici

() Gece çalışanlar

Yöneticiler

() Kamu Kesimi () Özel Kesim

() Medya kuruluşlarında çalışanlar (programcı, koordinatör, senarist, yazar vb)

() Para-Banka-Finans

() Eğitim sektöründe çalışanlar

Ücretli çalışanlar

() Kamu () Özel Kesim

8. Radyonuzu dışarıdan denetleyen birimleri önem sırasına göre işaretleyin.

() RTÜK temsilciliği

() Devlet organları (valilik, emniyet gibi)

() Dinleyiciler

() Reklam verenler

9. Denetim açısından RTÜK'ten ceza aldınız mı?

() Evet

() Hayır

10. Sizce, "Evet" ise neden?

() Ahlaka aykırı yayın nedeniyle

() Şiddeti körükleyici yayın nedeniyle

() Habercilik ilkelerine uymaması nedeniyle

() RTÜK tarafından belirlenen yayın oranlarına uymaması nedeniyle

() Lisans, sözleşme, frekans tahsisi gibi nedenlerle

Diğer

11. Denetleme birimi varsa bu birimin denetleme yetkisi nedir?

- Program içeriğini denetler
- Haberlerin önem sırasını denetler
- Radyonun çaldığı müziği denetler
- Yayın saatlerini denetler

12. Radyonuzda özdenetim nasıl işlemektedir?

- RTÜK ilkelerine uyulur
- Programcılar özdenetimi kendileri uygular
- Radyonun önceden belirlenmiş ilkeleri vardır

13. Sizce radyoların özdenetim mekanizmalarının işleyişi nasıl olmalı?

- Radyonun tüm yayın akışı ve politikası tek bir merkezden belirlenmeli
- Radyo içerisinde oluşturulacak bir kurul tarafından belirlenmeli
- Tamamen programcılara bırakılmalı

14. Özdenetimi belirleyici faktörler nelerdir?

- Hukuksal yaptırımlar
- RTÜK
- Dinleyici yansımaları
- Yayın ilkeleri
- Programcının seçimi
- Toplumsal değerler
- Reklam tasarımcıları
- Reklam veren işyerleri

15. Özel radyolar sizce devlet yardımı almalı mı?

- Evet
- Hayır

16. Sizce “Hayır” ise neden?

- () Radyonun denetimi devlet tarafından yapılmış olur
 () Yayın politikasını etkiler
 () Programcılarının özgürlüğünü kısıtlar

Diğer

17. Radyonuzun gelir kaynakları nelerdir?

- () Reklam gelirleri
 () Şirket bütçesi
 () Bir başka medya kuruluşu
 () Devlet benzeri bir kuruluştan alınan yardım
 () Müzik firmaları ve çeşitli kuruluşların katkıları
 () Sponsor sistemi

18. Sizce bugünkü yasal düzenlemede, radyo yayını yapması yasak olan aşağıdakilerden hangileri radyo sahibi olabilmelidir?

- () Sivil toplum örgütleri
 () Dernek, siyasi parti, sendika gibi kuruluşlar
 () Üniversite benzeri eğitim kurumları
 () Meslek odaları, kooperatifler, vakıflar
 () Etnik ve azınlık grupları
 () Kadın kuruluşları ve diğer alt kültür grupları
 () Yerel yönetimler

Diğer

19. Sizce ulusal ölçekte yayın yapan özel radyolara frekans sınırlaması getirilmeli mi?

- () Evet () Hayır

20. Programcı seçiminizdeki ölçütler nelerdir (özdenetimin işleyişini göz önünde tutarak yanıtlayınız)?

- Eğitim düzeyi
- Denetim ilkelerine sahip olması
- İsim yapmış bir kişilik olması
- Alandan mezun olması
- İş deneyiminin olması

21. Programcıların yayın ilkelerine uymamaları durumunda ne gibi yaptırımlar uyguluyorsunuz?

- Aksamayı göz ardı etme
- Programcuyu uyarma
- Programa uygulanan maddi ceza
- Programı geçici olarak yayından kaldırma
- Programı tümden kaldırma

22. Sizce denetim gerekli midir? (Yanıtınız "Hayır" ise 24. Soruya geçiniz)

- Evet
- Hayır

23. Gerekli ise bunun radyoya yararı sizce nedir?

- Radyonun kaliteli yayın yapmasına olanak sağlar
- Bizim göremediğimiz aksaklıkların giderilmesini sağlar
- Dinleyiciyi zararlı iletilerden korumuş olur
- Anayasa'nın temel ilkelerini zedeleyici yayınları önler

24. Sizce denetim neden gerekli değildir?

- Radyonun işleyişini olumsuz yönde etkiler
- Programcıların özgürlüğünü kısıtlar
- Programın niteliğini düşürür
- Özgür yayıncılık ilkesiyle bağdaşmaz
- Radyolar arası rekabeti önler
- Ülkemizin dışa açılması konusunda engel oluşturur

25. Sizce Türkiye’de ulusal ölçekte yayın yapan özel radyoların denetlenmesi nasıl olmalıdır?

- Var olan yapı aynen korunmalı
- Var olan yasanın aksayan yanları elden geçirilmeli
- RTÜK’ün yönetiminde bulunan kişilerin daha farklı yöntemlerle seçilmesi
- Denetleme kurullarında özel radyo temsilcilerinin daha ağırlıklı bulunması
- Denetim işleminin tamamen radyoların kendisine bırakılması

26. Denetim sizce kim ya da kimler tarafından yapılmalıdır?

- RTÜK benzeri bir kurul
- RTÜK dışında herhangi bir devlet organı (emniyet, iç işleri bakanlığı vb.)
- Sivil toplum örgütleri yapısında bir kurul tarafından
- Dinleyiciler tarafından
- Belirlenen bir halk jürisi benzeri bir oluşum tarafından

27. Sizce özel radyolar üzerinde uygulanan denetim gelir kaybına yol açıyor mu?

- Evet
- Hayır

28. Sizce “Evet” ise neden?

- Reklam gelirlerinde kesinti oluyor
- Dış yardım alamadığımız için
- Dinleyici kaybına yol açıyor

29. Sizce özdenetim ne ölçüde denetimin yerini tutabilir?

- Tamamen
- Kısmen
- Hiç tutmaz
- Kararsızım

Bu sormaca ile edinilen bilgilerden yalnızca Yüksek Lisans Tezi’ne kaynak/veri olmak üzere faydalanılacak, başka hiçbir amaçla kullanılmayacak ve cevapların gizliliği korunacaktır.

Anketi yanıtlamaya zaman ayırdığınız için TEŞEKKÜRLER.

EK-2

TÜRKİYE'DE ULUSAL ÖLÇEKTE YAYIN YAPAN ÖZEL RADYOLAR

Radyo Adı	Frekansı	Yeri
Radyo Anadolu	103.7	Ankara
Radyo Blue	94.5	İstanbul
Radyo C	106.5	Ankara
Radyo D	104.0	İstanbul
Radyo foreks	95.3	İstanbul
Radyo Klas	98.7	İstanbul
Radyo Mydonose	106.3	Ankara
Radyo Pop	102.8	İstanbul
Radyo Sport	107.2	İstanbul
Radyo Tathises	97.7	İstanbul
Radyo XL	100.2	İstanbul
Radyo Vatan	87.9	İstanbul
Radyo Viva	90.1	İstanbul
Radyo 5	94.7	İstanbul
Radyo 7	104.7	İstanbul
Radyo 9	90.5	İstanbul
Benim Radyo	99.3	İstanbul
BRT Radyo	103	İstanbul
Dünya Radyo	90.2	Ankara
NTV Radyo	102.8	İstanbul
Show Radyo	90.9	İstanbul
Akra FM	107.6	İstanbul
Alem FM	89.3	İstanbul
Best FM	98.4	İstanbul
Burç FM	88.8	İstanbul
HBB FM	93.3	İstanbul
Hür FM	92.6	İstanbul
Kiss FM	90.3	İstanbul

Kral FM	92.0	İstanbul
Marmara FM	105.3	İstanbul
Metro FM	97.2	İstanbul
Moral FM	105.0	İstanbul
Mozaik FM	96.3	Ankara
Power FM	100.0	İstanbul
Süper FM	90.8	İstanbul
Şok FM	101.8	İstanbul
Üsküdar FM	101.3	İstanbul
Capital	99.5	Ankara
Number One	102.5	İstanbul
TGRT	93.1	İstanbul

EK-3
TÜRKİYE'DE ULUSAL ÖLÇEKTE YAYIN YAPAN ÖZEL
RADYOLARDAN ÖRNEKLEM OLARAK SEÇİLMİŞ VE SORMACA
YÖNELTİLMİŞ OLANLAR

Radyo Adı	Frekansı	Yeri
Akra FM	107.6	İstanbul
BRT Radyo	103.0	İstanbul
Radyo D	104.0	İstanbul
Hür FM	92.6	İstanbul
Radyo Foreks	95.3	İstanbul
Kral FM	92.0	İstanbul
Metro FM	97.2	İstanbul
Radyo Mydonose	106.3	Ankara
NTV Radyo	102.8	İstanbul
Power FM	100.0	İstanbul
Show Radyo	89.9	İstanbul
Süper FM	90.8	İstanbul
Radyo Tatlıses	97.7	İstanbul
TGRT	93.1	İstanbul
Radyo Viva	90.1	İstanbul

EK-4

ÇALIŞMAYI İLGİLENDİREN BAZI TARİHLER

- 6 Mayıs 1927 : İlk radyo yayınının İstanbul'da başlaması
- 1927-1936 : TTTAŞ'ın üstlendiği yayıncılık dönemi
- 1936-1940 : Türkiye'de radyo ciddi bir geçiş dönemi
- 31 Mayıs 1940 : 3837 sayılı yasa ile radyo, Başbakanlığa bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü'ne bağlanması
- 16 Temmuz 1943 : 4475 Sayılı Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü'nün Teşiklat, Vazife ve Memurları Hakkındaki Kanun ile Basın yayın yaşamının sıkı bir kontrol altına alınması
- 7 Ocak 1946 : Demokrat Partinin kuruluşu
- 21 Temmuz 1946 : İlk defa tek dereceli seçim yapılması
- 15 Temmuz 1950 : 5680 Sayılı Basın Kanun'unun Yayınlanması
- 27 Mayıs 1960 : 27 Mayıs devrimi ile radyoculuk değişime uğrar
- 1 Mayıs 1964 : Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nun (TRT) kuruluşu 359 Sayılı Yasa ile Türkiye Radyo Televizyon Yayınlarının Yönetimi tekel olarak TRT'ye devredilir.
- 8 Mart 1972 : 1568 Sayılı Yasa ile 359. sayılı TRT Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi. TRT'nin özerkliğinin kaldırılması.
- 14 Kasım 1983 : 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu
- 3 Ağustos 1989 : Yurtdışında Magic Box In Corporated Yayıncılık Şirketinin Kurulması
- 1 Ekim 1990 : İlk özel kanal Star 1'in yayına geçmesi
- 7 Eylül 1992 : Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesinin Türkiye tarafından imzalanması
- 8 Temmuz 1993 : 1982 Anayasası'nın 133. maddesinin değiştirilmesi
- 10 Temmuz 1993 : 133. maddenin değiştirilmiş halinin Resmi Gazete'de yayınlanması

- 13 Nisan 1994 : Radyo ve televizyonların kuruluş ve yayınlarını düzenleyen 3984 sayılı (RTÜK) Kanunu'nun Meclis tarafından kabul edilmesi
- 24 Nisan 1994 : 3984 Sayılı RTÜK Kanunu'nun Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmesi
- 16 Mart 1995 : Özel Radyo ve Televizyon Yayın Kuruluşlarının Kuruluşlarında Uyması Gerekli Asgari İdari ve Mali Şartlarla Yayın Alanı, Yayın Saat ve Süreleri Hakkında Yönetmeliğin Yayınlanması

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Alemdar, Zeynep. **Oyunun Kuralları "Basında Özdenetim"**. Birinci basım. Ankara, Bilgi Yayınevi, Kasım 1990.

Arhan, Faruk ve Temel Demirer. **Medya Eleştirisi ya da Hermes'i Sorgulamak**. Ankara, Öteki Yayınevi, Mart 1999.

Atay, Cevdet. **Devlet Yönetimi ve Denetimi**. İkinci basım. İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd.Şti., Mayıs 1999.

Aziz, Aysel. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyon Yasası, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yıllık 93'den ayrı basım, 1994", Sacide Vural. **Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri**. Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, 1994 (Naklen).

Cankaya, Özden. **Dünden Bugüne Radyo Televizyon (Türkiye'de Radyo-Televizyonun Gelişim Süreci)**. Birinci basım. İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Haziran 1997.

Chomsky, Noam. **Medya Denetimi –immediast bildirgesi**. İkinci basım, İstanbul, Tüm Zamanlar Yayıncılık, Ekim 1995.

Çaplı, Bülent. **Televizyon ve Siyasal Sistem**. Birinci basım. Ankara, İmge Kitabevi, Ekim 1995.

Çetin, Erol. **Ceza Hükümleri Açıklamalı İçtihatlı Basın Yasası ve İlgili Mevzuat**. Ankara, Adil Basımevi, 1996.

Demir, Vedat. **Türkiye’de Medya ve Özdenetimi**. Birinci baskı. İstanbul, İletişim Yayınları A.Ş., 1998.

Duran, Ragıp. **Burası Dünyası Polis Radyosu, Global Medya Eleştirileri**. Birinci basım. İstanbul, YKY Yayınları, Mart 1999.

Erdoğan, İrfan. **İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş**. Ankara, İmge Kitapevi, Mayıs 1997.

İrvan, Süleyman. **Medya Kültür Siyaset**. Ankara, Bilim Sanat, 1997.

İçel, Kayhan. **Kitle Haberleşme Hukuku**. Üçüncü basım. İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1990.

Kaya, A.Raşit. **Kitle İletişim Sistemleri**. Birinci basım. Ankara, Teori Yayınları Verso A.Ş., Ekim 1985.

“Kıratlı, Metin. Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi, Ankara, SBF Yayını, 1966”, Nihat Gündüz. **Kalkınma İçin Sistemci Denetim**. Ankara, Kardeş Matbaası, 1974. (Naklen)

Kocabaşoğlu, Uygur. **Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna (TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri)**. Birinci basım. Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1980.

Onaran, Oğuz ve Yavuz Sabuncu. **Türkiye’nin Devlet Yapısı**. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi No:45, Şubat 1991.

Öngören, Gürsel. **Televizyon ve Radyoda Kişilik Haklarına Saldırlara Karşı Hukuki Başvuru Yolları**. İstanbul, Der Yayınları, 1996.

Özel, Cevat. **Türk Medya Hukuku**. Birinci basım. İstanbul, Alfa Basım Yayın Dağıtım Sanayi ve Tic. Ltd.Şti., Ekim 1999.

Özer, Atilla. **Gerekçeli ve 1961 Anayasasıyla Mukayeseli 1982 Anayasası**. Ankara, Bilim Yayınları Hukuk Dizisi:2, 1984.

Sarmaşık, Jale. **Radyo ve Televizyon Yayınlarını Denetim Yöntemleri**. İstanbul, Marmara Üniversitesi Yayın No:519, İletişim Fak. Yayın No:2, 1993.

Serdar, İlknur. **Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Hakkının İhlali ve Kişiliğin Korunması**. Ankara, Seçkin Yayınevi, Ekim 1999.

Tokgöz, Oya. **Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinde Radyo-Televizyon Sistemleri (Mukayeseli Bir Araştırma)**. Birinci basım. Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:343, 1972.

Topuz, Hıfzı ve Mahmut Tali Öngören. **Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni, Özgür, Özerk ve Çoğulcu Bir Alternatif**. İstanbul, İletişim Araştırmaları Derneği (İLAD), TÜSES Ortak Yayını, 1990.

Vural, Sacide. **Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri**. Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, 1994.

MAKALELER

Aziz, Aysel. "3984 Sayılı, Radyo ve Televizyonların Kuruluşları Hakkında Kanun'un Uygulanmasına İlişkin Sorunlar ve Öneriler", **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**. İstanbul, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayını, Eylül-Ekim 1996, Sayı:11, Yıl:2, s.362.

Cankaya, Özden. “Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Radyonun İşlevi”, **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**. İstanbul, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayını, Kasım-Aralık 1996, Sayı:12, Yıl:2, s.1033.

Demiray, Uğur. “İletişim Özgürlüğü ve Medya Etiği”, **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**. İstanbul, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayını, Eylül-Ekim 1996, Sayı:11, Yıl:2, s.265.

Eriş, Metin. “Kitle İletişim Araçlarının artan Gücü”, **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**. İstanbul, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayını, Eylül-Ekim 1996, Sayı:11, Yıl:2, s.524.

Gezgin, Suat. “Basın ve Özgürlük”, **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**. İstanbul, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayını, Eylül-Ekim 1996, Sayı:11, Yıl:2, s.377.

Kaftancı, Ergun. “Basın ve Sansür”, **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**. İstanbul, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayını, Eylül-Ekim 1996, Sayı:11, Yıl:2, s.379-380.

Müftüoğlu, Güneş. “Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun Kuruluş ve Çalışma Süreci”, **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı**. İstanbul, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri Yayını, Eylül-Ekim 1996, Sayı:11, Yıl:2, s.359.

Şahin, Haluk. “Kamusal Yayıncılığın Adı Yok”, **Aynı Dosyası**. İstanbul, **Medya/Aylık Pazarlama İletişimi Dergisi**. Ocak 1993, Cilt:5, Sayı:11.

Şahin, Haluk. “Düğüm Çözülürken Kaygı Hakim”, **İstanbul Medya/Aylık Pazarlama İletişimi Dergisi**. Mayıs 1993, Cilt:6, Sayı:3, s.16.

TEZLER

Banar, Seçil. “Kişilik Hakları Açısından Yazılı Basında Eleştiri-Yorum Hakkı Şevki Yılmaz Örneği.”, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi SBE, 2001.

Candemir, Abdülkadir. “1995 Türkiye’inde Yasal Düzenlemelerle Birlikte Kamusal, Yerel ve Özel Radyolar”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon Anabilim Dalı, 1995.

Öğütçü, Asım. “Gelişmiş Bazı Ülkelerde Radyo Televizyon Düzenlemeleri ve Türkiye’de Özel Televizyonların Yarattığı Hukuksal ve Teknolojik Sorunlar”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon Anabilim Dalı, 1993.

YASA VE YÖNETMELİKLER

T.C. 1961 Anayasası.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1997 Kanununun No:2709 Kabul Tarihi: 18 Ekim 1982, Alkım Yayınevi.

RTÜK Radyo ve Televizyon Üst Kurulu 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun Yönetmelik ve Tebliğler, Aralık 1996.